

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

01 Освіта

012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

«Виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням»

студентки Легкої Юлії Володимирівни

Науковий керівник: Матвієнко Світлана
Іванівна

Рецензенти:

Венгловська Олена Анатоліївна
канд. пед. наук, доцент.

Пісоцький Олександр Петрович
канд. психол. наук, доцент.

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

м. Ніжин - 2019

Легка Ю. В. Виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням / Ю. В. Легка. – Кваліфікаційна робота. – Ніжин, 2019. – 103 с.

У роботі проаналізовано проблему виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку у їхніх заняттях художнім конструюванням. Ураховано специфіку даного виду художньо-продуктивної діяльності дітей, її етапність, умови організації. Виявлено та обґрунтовано критерії та показники, експериментально визначено рівні вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням. Визначено експериментальним шляхом та обґрунтовано чинники впливу на ефективність виховання у дітей самостійності, що було ураховано при визначенні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дошкільників 6-7 років.

Ключові слова: самостійність, базова якість особистості, художньо-продуктивна діяльність, конструювання, художнє конструювання, діти старшого дошкільного віку.

Lehka Yu. V. Education of independence in children 6-7 years in the process of artistic design classes / Yu. V. Lehka. – Qualifying work. - Nizhyn, 2019. - 103 p.

The paper analyzes the problem of self-education of children of senior preschool age in their classes in artistic design. The specifics of this type of artistic and productive activity of children, its stages, conditions of organization are taken into account. Criteria and indicators are revealed and proved, levels of education of independence at children of 6-7 years in the course of occupations by art designing are experimentally defined. Determined experimentally and justified the factors influencing the effectiveness of education in children of independence, which was taken into account in the definition and experimental verification of organizational and pedagogical conditions of education of independence in preschoolers 6-7 years.

Keywords: independence, basic quality of personality, artistic and productive activity, design, artistic design, children of senior preschool age.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНІМ КОНСТРУЮВАННЯМ	11
1.1. Проблема виховання самостійності у дітей дошкільного віку у сучасній психолого-педагогічній літературі	11
1.2. Специфіка виховання самостійності у період старшого дошкільного дитинства	16
1.3. Потенціал занять художнім конструюванням щодо виховання самостійності у дітей 6-7 років	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ВИХОВАНOSTІ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНІМ КОНСТРУЮВАННЯМ	29
2.1. Критерії, показники та рівні вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням	29
2.2. Аналіз педагогічних чинників виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в їхніх заняттях художнім конструюванням ...	32
2.3. Методика дослідження рівнів вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням	42
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	56
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНІМ КОНСТРУЮВАННЯМ	58
3.1. Обґрунтування принципів та організаційно-педагогічних умов самостійності у дітей старшого дошкільного віку в їхніх заняттях художнім конструюванням	58

3.2. Методика організації роботи з перевірки організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі художнього конструювання	65
3.3. Оцінка ефективності організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в їхніх заняттях художнім конструюванням	73
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Стрімкі соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, знаходять своє втілення в освіті. В умовах побудови демократичної держави, переходу до оновленої економіки все більше потрібна особистість, яка здатна вибудовувати свій життєвий курс, бути компетентною в різних галузях, бути здатною здійснювати вибір життєво важливих методів та засобів діяльності.

Ідея виховання вільної та самостійної особистості, яка широко науково розробляється світовою освітньою наукою, знаходить свою відображення і в нашій країні. Передумовою цьому слугує гуманістична орієнтованість Нової Української школи, концепція діяльності якої базується на «педагогіці свободи».

У рамках даного підходу вважається, що діти у процесі виховання та навчання у закладі дошкільної освіти повинні навчитися самостійно визначатися з організацією та реалізацією своєї діяльності (визначати її мету та завдання, аналізувати умови її здійснення, пропонувати варіанти вирішення проблемних ситуацій, знаходити задля цього необхідні засоби), уміти долати розбіжності у спільній діяльності тощо.

Самостійність дошкільника – це завжди продукт його власної ініціативи. Вона не дається від народження, вона формується й досягає певного рівня розвитку в результаті залучення малюка до організованої дорослим діяльності. Самостійність посідає одне з провідних місць в структурі базових якостей особистості, таких як: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки та безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні самостійність розглядається як особистісне утворення, яке є важливою умовою формування готовності дитини до навчання у школі, умовою самореалізації особистості та її творчих можливостей.

Проблема виховання самостійності як особистісної якості розглядалася у працях вчених Н. Аксаріної, Л. Божович, А. Валлона, Л. Венгера, Д. Ельконіна, О. Запорожця, В. Крутецького, Я. Неверович, Є. Субботського та ін. Стотно дітей дошкільного віку, виховання самостійності досліджувалося В. Аванесовою, Г. Биховець, Т. Власовою, Ю. Демидовою, О. Кононко, О. Лісовець, С. Марутян, В. Маршицькою, Ш. Амонашвілі, Г. Цекерман та ін.

Самостійність дитини-дошкільника значною мірою формується у процесі діяльності, щодо цього важливу роль відіграє художнє конструювання. Конструктивна діяльність дошкільника має творчий та розвивальний характер, що визначає її цінність та важливість щодо розвитку сприймання дитини, її мислення, уяви, технічних умінь, моторики, а також розвитку базових якостей особистості, до яких належить і самостійність.

Роль праці у вихованні у дошкільників самостійності розкрита в працях О. Андрейчик, Г. Беленької, Р. Буре, Л. Кірдоди, Л. Островської, Л. Пісоцької. Вплив продуктивних видів діяльності на вищезазначений процес визначено у наукових роботах Н. Ветлугіної, Н. Голоти, Г. Григорьєвої, О. Дронової, В. Зінченка, Л. Калуської, Т. Казакової, Т. Комарової, Н. Сакуліної, О. Удіна та ін.

Як визначив аналіз наукової літератури, на сьогодні створено недостатню кількість робіт, в яких би обґрунтовувалася специфіка використання даного виду діяльності дітей старшого дошкільного віку щодо виховання у них самостійності, чим і обумовлений вибір теми дослідження: «Виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити організаційно-педагогічні умови виховання самостійності в дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням.

Завдання

1. Визначити основні теоретичні підходи до проблеми виховання

самостійності у дітей 6-7 років й уточнити зміст поняття «виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням».

2. Визначити критерії, показники та рівні вихованості самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням.
3. Проаналізувати стан практики закладу дошкільної освіти щодо виховання у дітей старшого дошкільного віку самостійності в заняттях художнім конструюванням.
4. Розробити й експериментально апробувати організаційно-педагогічні умови, орієнтовані на виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі занять художнім конструюванням.
5. Експериментально довести ефективність організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням.

Гіпотеза дослідження визначалася тим, що процес виховання самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням буде більш ефективним за дотримання такої організаційно-педагогічних умов:

- 1) організації творчо-розвивального середовища, яке сприятиме проведенню роботи з художнього конструювання зі старшими дошкільниками;
- 2) забезпечення необхідного рівня компетентності вихователів у проведенні занять з художнього конструювання з урахуванням їх виховного потенціалу;
- 3) опору на використання у даному виді роботи завдань проблемного та творчого характеру.

Об'єкт дослідження: виховання самостійності у дітей 6-7 років.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови виховання самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням.

Завдання дослідження вирішувались за допомогою **методів:**

Теоретичних: вивчення наукової літератури, сучасної педагогічної

періодики з дошкільного виховання, конкретизація наукової інформації, порівняння, класифікація, узагальнення.

Емпіричних: індивідуальна бесіда з дітьми старшого дошкільного віку щодо з'ясування їхнього ставлення до самостійності при виконанні роботи; колективна бесіда з дітьми старшого дошкільного віку щодо визначення їх відношення до занять художнім конструюванням; спостереження за характером і специфікою занять дітей старшого дошкільного віку художнім конструюванням з огляду на виховання у них самостійності; вивчення продуктів дитячої діяльності.

Метод статистичної обробки емпіричних результатів.

Теоретичне значення та наукова новизна роботи:

- 1) теоретично обґрунтовано проблему виховання самостійності у дітей 6-7 років;
- 2) розкрито специфіку художнього конструювання як засобу виховання у самостійності в дітей старшого дошкільного віку;
- 3) визначено критерії, показники та рівні вихованості самостійності дітей 6-7 років засобами художнього конструювання;
- 4) обґрунтовано теоретично та перевірено в процесі дослідно-експериментальної роботи організаційно-педагогічні умови виховання самостійності в дітей 6-7 років у процесі їхніх занять художнім конструюванням.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання матеріалів теоретичної та емпіричної частин дослідження в різноманітних формах методичної роботи у ЗДО, а також формах просвітницької роботи з батьками стосовно проблеми особистісного розвитку дитини, виховання в неї морально-вольових якостей.

Впровадження результатів дослідження здійснювалося через:

I. Участь у:

1. Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку»,

м. Ніжин, 20-21 листопада 2019 р.

2. VI Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: досвід і перспективи» (Вінницький соціально-економічний інститут 16 травня 2019 року, м. Вінниця).
3. Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Вектори психології-2019» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Факультет психології. м. Харків, 24 квітня 2019 року).
4. II Міжнародна науково-практична конференція «Перспективні шляхи розвитку наукових знань» (м. Київ Міжнародний Центр Наукових Досліджень 26-27 січня 2019 року).
5. III Міжнародна науково практична конференція «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем» (НДУ ім. Миколи Гоголя факультет психології та соціальної роботи, кафедра соціальної педагогіки ти соціальної роботи м. Ніжин 14 травня 2019 року).

II. Друк тез:

- 1) Вимоги до умов перебування дітей з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти // Збірник матеріалів VI Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: досвід і перспективи» (Вінницький соціально-економічний інститут 16 травня 2019 року, м. Вінниця).
- 2) Самостійність як складова розвитку особистості дитини // Збірник матеріалів Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції «Вектори психології-2019» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. м. Харків, 24 квітня 2019 року).
- 3) Виховання самостійності дошкільника як особистісна якість в соціальному аспекті // Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем» (НДУ ім. Миколи Гоголя, кафедра соціальної педагогіки ти соціальної роботи м. Ніжин 14 травня 2019 року).

- 4) Організація предметно-розвивального середовища для занять дітей художнім конструюванням // Перспективні шляхи розвитку наукових знань (частина II): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 26-27 січня 2019 року. – Київ : МЦНД, 2019. – С. 17-19.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 104 сторінки, з них – 85 сторінок основного тексту. Список використаних джерел охоплює 8 сторінок – 80 позицій. Магістерська робота містить 6 таблиць, 1 діаграму та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНІМ КОНСТРУЮВАННЯМ

1.1. Проблема виховання самостійності у дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі

Самостійність дошкільнят останнім часом все частіше стає об'єктом підвищеної уваги.

Питанням розвитку самостійності у дошкільнят займалися такі вчені, як В. Іванов, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші. Багато вчених стверджували про те, що формування самостійності властиве саме маленьким дітям. П. Блонський та вчені-педологи говорили про те, що самостійність – це потреба організму, що росте, яку необхідно розвивати і підтримувати [4, с. 90].

Як зазначає В. Маршицька, передумови розвитку самостійності складаються в ранньому віці, однак, лише починаючи з дошкільного віку, вона набуває системної будови і може розглядатися як особистісна якість, а не просто як епізодична характеристика дитячої поведінки [44, с. 240].

До кінця дошкільного віку самостійність стає відносно стійкою особливістю, властивою, однак, не всім дітям. Розвиток самостійності, як і особистості в цілому, визначається спрямованими і специфічними виховними впливами дорослих. У дошкільному віці воно може здійснюватися в продуктивній діяльності і елементарних формах праці.

Самостійність в загальноприйнятому значенні – це незалежність, здатність і прагнення людини до самостійних дій або вчинків [67, с. 105]. Стати самостійним – об'єктивна необхідність і природна потреба дитини. Дитина, більш ніж будь-хто інший прагне проявити своє «Я», утвердитися в

своїх знаннях, переконуючи дорослого, що може зробити щось не гірше за інших, доводячи, що може обійтися без їх допомоги. Отже, виховний вплив дорослого діти пропускають через призму свого життєвого досвіду, відкидають або приймають його і в залежності від цього будують свою поведінку. Проблема розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку була і залишається в нинішній педагогіці однією з найактуальніших.

Науковці Л. Божович, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, В. Котирло визначають самостійність як узагальнену якість особистості, що виявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці та почутті власної відповідальності за свою діяльність і поведінку; як підхід до вирішення будь-якого питання, справи без втручання інших і виявляється в допитливості, кмітливості, гнучкості мисленневих процесів, незалежності суджень, критичності сприйняття інформації.

М. Лісіна підкреслює зв'язок самостійності як особистісної якості з активною роботою думки, почуттів та волі. Цей зв'язок двобічний: з одного боку, розвиток мисленневих і емоційно-вольових процесів є необхідною передумовою самостійності суджень та дій. Водночас судження та дії, що складаються під час самостійної діяльності, укріплюють й утворюють здатність не тільки приймати свідомо мотивовані дії, але й домагатися успішного виконання прийнятих рішень всупереч можливим складностям [42, с. 3].

Розглядаючи самостійність як інтегровану якість особистості, дослідники підкреслюють, що її роль виявляється в об'єднанні різних особистісних проявів, загальному спрямуванні на внутрішню мобілізацію людиною усіх сил, ресурсів та засобів для здійснення обраної програми дій без сторонньої допомоги (Г. Беленька, О. Богініч, О. Денисюк, О. Кононко та ін.).

Теоретичні засади дослідження проблем виховання самостійності складають праці педагогів та психологів Л. Виготського, В. Давидова, О. Запорожця, Н. Менчинської, А. Петровського, С. Рубінштейна,

Д. Ельконіна та ін., у яких не лише розкрито сутність, а й взаємозв'язок самостійності та активності, що формуються та проявляються в діяльності, а також з урахуванням впливу мотиваційного компонента на характер діяльності дітей.

Визначаючи самостійність як одну з характеристик діяльності, науковці акцентують увагу на здатності дитини здійснювати її без сторонньої допомоги, пов'язують самостійність з найбільш високим рівнем опанування дій, що підкріплюється наявністю інтересу до змісту діяльності, володінням необхідними вміннями та навичками. Самостійна діяльність дитини відрізняється від несамостійної тим, що дитина, як правило, сама обирає її, вміє планувати дії, відчуває задоволення, доводить почату справу до кінця, проявляє ініціативу, активність, відповідальність, керуючись складними мотивами.

У дослідженнях Д. Ельконіна проявляється підхід до самостійності як до інтегральних якостей особистості, які об'єднують в собі інтелектуальні, морально - вольові, емоційні сторони людини [80, с. 98].

Аналізуючи дослідження вчених Л. Божович, Н. Ветлугіної, П. Саморукової, О. Усової та ін., можна зробити висновок, що існує кілька показників прояву самостійності, таких як незалежність дії і вчинку людини, наявність прагнення самостійно реалізувати особисті плани, ініціативно і творчо поставити і вирішити різні завдання; вміти проявляти наполегливість при досягненні поставлених цілей, здатність контролювати і оцінювати свої дії. Все це визначає самостійність як одну з головних якостей людини і дає підставу визначати можливим і необхідним формувати її у дітей старшого дошкільного віку.

У педагогічній літературі поняття «самостійність» розглядається з різних позицій. Одні дослідники (О. Борисова, Ю. Демидова, О. Зимоніна, Т. Конакова, Т. Малова, О. Нохрина та ін.) схильні вважати, що самостійність дитини це здатність діяти своїми власними силами, вміти долати посильні перешкоди без допомоги дорослих. Інші вважають, що самостійний – це той

малюк, який володіє власною ініціативою, творчо сприймає навколишню дійсність. Треті, називають самостійною ту дитину, яка грає, займається, гуляє окремо від дорослих, здатна в суперечці відстояти свою думку, дати власну оцінку роботі або вчинкам однолітків, а часом і дорослих.

Самостійна діяльність, на наш погляд, найбільш детально досліджена вченою І. Зімньою. Згідно її суджень, самостійною діяльністю називається цілеспрямована, внутрішньо вмотивована, структурована самою особистістю в сукупності виконуваних дій, що корегуються нею в процесі та результаті діяльності. Для виконання самостійної діяльності необхідно досить висока самосвідомість, особистісна відповідальність, самодисципліна, рефлексивність, здатність до самовдосконалення і самопізнання [22].

Психологічна енциклопедія визначає самостійність як якість особистості, за наявності якої людина:

- існує окремо від інших, незалежна;
- рішуче, що володіє власною ініціативою;
- виконує дію без допомоги [57, с. 301].

Формування самостійності, на думку Л. Виготського, багато в чому залежить від рівня сформованості пам'яті, мислення, розвитку уваги, мови і т.д. завдяки цьому дитина вміє підкоряти свої дії тієї чи іншої задачі, домагатися мети, долаючи труднощі, що виникли [10, с. 198].

М. Монтесорі розглядала самостійність і незалежність як біологічну якість людини. Природа дала людям можливість розвивати їх для формування всіх необхідних умінь, реалізації здібностей, оволодіння знаннями. Всі кроки розвитку дитини - від одержуваної вмілості в рухах, навчання перевертатися, сидіти, повзати, ходити до сформованих соціально-комунікативних реакцій і умінь (жести, мова, інтонації, поведінкові аспекти ...) - це крок дитини до незалежності від дорослих.

Академік І. Кон визначає самостійність як властивість особистості, що припускає, «по-перше, незалежність, здатність самому, без підказки ззовні, приймати і проводити в життя важливі рішення, по-друге, відповідальність,

готовність відповідати за наслідки своїх вчинків і, по-третє, переконання в тому, що така поведінка реально, соціально можливо і морально правильно» [30, с. 115].

Науковці зауважують, що самостійність як базова якість особистості, розвивається поступово, і значною мірою залежить від умов виховання. Про високий рівень сформованості самостійності свідчать прагнення вирішувати завдання діяльності без допомоги з боку інших людей, вміння визначати мету діяльності, здійснювати елементарне планування, реалізовувати задумане та отримувати результат, адекватний поставленій меті, а також здатність виявляти ініціативу й творчість. Безумовно, досягнення такого високого рівня складає кінцеву мету виховної роботи.

За Г. Биховець, дошкільника можна назвати самостійним, якщо його поведінка характеризується комплексом усіх основних показників – незалежністю, ініціативністю, цілеспрямованістю й оптимізмом. Несформованість хоча б одного з них робить неправомірною високу оцінку, бо кожне з названих умінь є необхідною умовою розвитку самостійності малюка, взяте окремо, не може гарантувати необхідний рівень активності особистості [7, с. 5].

Так, оптимістично налаштована та незалежна дитина не обов'язково здатна виявляти в діяльності цілеспрямованість та творчість, а ініціативна – незалежність від думки інших. Учені зазначають, що дитину можна назвати самостійною, якщо прояви активності дитини достатньо стійкі й виявляються в різних видах діяльності, при різному настрої, в різних обставинах (Р. Буре, О. Кононко, С. Ладивір та ін.).

М. Савченко вказує на те, що на етапі завершення дошкільної освіти в контексті поняття *самостійність* цільовими орієнтирами, передбачаються наступні вікові характеристики можливості дітей:

- вони виявляють ініціативу і самостійність в різних видах діяльності;
- здатні вибирати собі рід занять, учасників по спільній діяльності;
- дитина здатна до вольових зусиль;

- намагається самостійно придумувати пояснення явищам природи і вчинкам людей;
- здатна до прийняття власних рішень [61, с. 172].

Таким чином, проблема виховання самостійності розглядається одна із актуальних у сучасній педагогіці. Самостійність розглядається науковцями як морально-вольова якість особистості, яка визначається сформованістю комплексу відповідних знань, умінь та навичок, умінням приймати рішення та діяти без допомоги сторонніх, ставити мету, знаходити шляхи відповідних рішень. Самостійна діяльність дітей – одна з основних моделей організації освітнього процесу дітей дошкільного віку.

2.2. Специфіка виховання самостійності у період старшого дошкільного дитинства

Межі старшого дошкільного віку визначаються дослідниками як вік 5 – 7 років. Однак в той же час багато дітей ідуть до школи з 6 років, тому вік від 6 до 7 років одночасно відносять і до періоду молодшого шкільного віку. Оскільки розвиток дітей відбувається в індивідуальному темпі, ми будемо орієнтуватися на середні показники, згідно з якими період від 5 до 7 років є періодом старшого дошкільного віку.

Як зазначає О. Кононко, цей вік відіграє особливу роль в особистісному розвитку дитини: в даний період життя починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки. У старшому дошкільному віці закладаються основи майбутньої особистості: формується стійка структура мотивів, зароджуються нові соціальні потреби (потреба в повазі і визнання з боку дорослого і однолітків, інтерес до колективних форм діяльності); виникає новий (опосередкований) тип мотивації – основа довільної поведінки; дитина засвоює певну систему соціальних цінностей; моральних норм і правил поведінки в суспільстві [32,

с. 125].

Психологи О. Леонт'єв, Л. Божович, С. Рубінштейн пояснюють це тим, що на порозі дошкільного віку дитина переживає кризу трьох років. Відділення себе від інших людей, свідомість власних можливостей через почуття оволодіння тілом, відчуття себе джерелом волі призводять до появи нового типу відносини дитини з дорослим.

Він починає себе порівнювати з дорослим і хоче користуватися тими ж правами, що і дорослі: виконувати такі ж дії, бути таким же незалежним і самостійним. Бажання бути самостійним виражається не тільки в пропонованих дорослим формах, але і в наполегливому прагненні вчинити так, а не інакше. Дитина відчуває себе джерелом своєї волі.

Відчуття себе джерелом волі важливий момент у розвитку самопізнання. О. Кононко вказує, що малюк починає себе порівнювати з дорослим і хоче користуватися тими ж правами, що і дорослі: виконувати такі ж дії, бути таким незалежним і самостійним як і вони [33, с. 62]. Бажання бути таким виражається не тільки в пропонованих дорослим формах, але і в наполегливому прагненні вчинити так, а не інакше. Дитина відчуває себе джерелом своєї волі. Відчуття себе джерелом волі важливий момент у розвитку самоспостереження.

Спілкування дорослого з дитиною дає йому можливість почати усвідомлювати себе як окремої людини. Потреба дитини діяти самостійно із засобами і предметами залежить від тієї позиції, яку займає дорослий у взаємодії з дитиною [24, с. 18].

Як зазначає Т. Малова в своїх дослідженнях, у дітей цього віку помітно підвищується довільність психічних процесів – сприйняття, мислення й мови, уваги, пам'яті, уяви. Увага стає більш стійким (дитина здатна їм управляти), в зв'язку з цим розвивається здатність запам'ятовувати, мобілізуючи волю, дитина свідомо намагається запам'ятати правила, наприклад, по догляду за кімнатними рослинами, послідовність дій при конструюванні виробів тощо [42, с. 5].

Поведінка стає більш цілеспрямованою, в значній мірі довільною, позбавленою примусу. Відзначається велика витривалість головного мозку, його кори під час впливів зовнішніх подразників. У зв'язку з цим більш вираженою стає здатність до гальмування емоційних поривів, вже легше при необхідності обмежити свої бажання, діяти відповідно до поставленої мети.

Особливістю самостійності старших дошкільників є її організованість і керованість: дитина може самостійно орієнтуватися в ситуації, мислити самостійно, висловлювати свою точку зору, контролювати свої дії і оцінювати ці дії.

Старші дошкільнята беруть і ставлять мету на основі сформованих уявлень про результати тих чи інших дій і послідовності етапів роботи. Освоєння здатності діяти відповідно до мислимої мети обумовлено розвитком мови дошкільника і зростанням її регулюючої ролі, а також розвитком волі, що допомагає здійснити намічену мету, незважаючи на наявність зовнішніх і внутрішніх перешкод. З віком мета стає не тільки більш стійкою, але і реальнішою, котра спирається на оцінку дитиною своїх можливостей і умінь [69, с.103].

Т. Борисова виділяє 3 компоненти розвитку самостійності:

1. Інтелектуального: продуктивного і традиційного мислення. Виховання самостійності, за Л. Виготським, багато в чому залежить від сформованості пам'яті, мислення, розвитку уваги, мови і так далі, при цьому діти вміють підпорядковувати свої дії різних завдань, досягати мети.

2. Емоційного: при конкретних умовах емоція може істотно підвищити продуктивність розумової діяльності.

3. Вольового: елементів волі, які закладаються у дитини ще в період перед дошкільного віку; ступінь розвитку волі залежить від засобу, форми і методи виховання.

Серед показників самостійності у дітей старшого дошкільного віку фахівці відзначають: прагнення вирішити завдання діяльності без підтримки та участі дорослих; вміти ставити цілі діяльності; здійснювати елементарне

планування діяльності; реалізовувати задумане і отримувати результат, адекватний поставленій меті [6, с. 10].

Можна зробити висновок, що самостійність дошкільників, розуміється як прагнення і здатність дітей наполегливо вирішувати завдання своєї діяльності, відносно незалежну від дорослих людей, при цьому мобілізується наявний досвід, знання, використовуються пошукові дії, є головним фактором соціально-особистісних дозрівання і готовності до шкільного навчання.

Таким чином, показником самостійності старших дошкільників виступає: прагнення вирішувати завдання діяльності без допомоги дорослих, вміння ставити цілі діяльності, здійснювати елементарне планування, реалізовувати задумане і отримати підсумок, адекватний поставленим цілям, здатність проявляти ініціативу і творчість у вирішенні різних завдань. Старший дошкільник має вже необхідним для самостійних дій кількістю і якістю знань, досвіду, хоч і невеликого, але все ж певні навички виконання різних діянь у малюка вже є.

Всі ми знаємо, як люблять у цьому віці діти повторювати «Я сам!». Тобто дитина вже може і бажає щось робити без допомоги з боку. Дитина пробує виконувати навіть легкі трудові доручення. Якщо у дітей щось не виходить зробити самостійно, все одно вони неохоче передають ці обов'язки іншій. Намагаються робити посильну і непосильну роботу по не зрозуміють, що це їм ще не є.

У трудовій діяльності діти самостійно вибирають справу, яка їм до душі. Наприклад, дівчатка люблять підмітати підлогу, прибирати іграшки. Малюків приваблюють конструктори, і вони із задоволенням збирають різні споруди, а в кінці гри самостійно прибирають кубики. Їм під силу поставити на місце стільчики. Після обіду діти вже можуть зібрати свої тарілки і забрати їх у мийку.

У старшому дошкільному віці у дитини змінюється ставлення до своїх обов'язків, з'являється відповідальність за свою роботу. З'являється новий

мотив - «зробити для інших», дитина проявляє ініціативу, змінюється ставлення до себе, з'являється об'єктивна самооцінка.

Як зазначає Д. Ельконін, старші дошкільнята надають допомогу один одному, контролюють, поправляють один одного, виявляють ініціативу і самостійність, правильно враховуються при визначенні очікуваних своєї праці, рідко хвалять себе, часто проявляють скромність при оцінці своєї роботи [80, с. 94].

Розвиток самостійності вимагає від дітей бажання вчитися виконувати різні завдання і дії, мотивувати до їх повторення. Щоб розвиток самостійності здійснювалося успішно, у малюків повинні бути розвинені на належному рівні критичність розуму, логічність мислення, придбані необхідні знання та вміння для здійснення будь-якої діяльності.

Коли дитина починає наслідувати, проявляє ініціативу і бажання виконувати завдання вихователя, в цей момент і починається розвиток самостійності старших дошкільників. Потім дитині починає подобатися те, що вона робить, з'являється інтерес до результату, що ж там вийде в кінці. Це і є ті фактори, що сприяють розвитку самостійності у дошкільнят.

Час від часу діти повторюють свої дії, у них з'являється творча активність, бажання змінити щось. Це також веде до самостійності. Одними з найперших навичок самостійності у майбутніх першокласників можна спостерігати навички самообслуговування. Адже жоден старший дошкільник не йде на кухню, щоб попити, на вимогу дорослого. Це він робить самостійно. Діти в цьому віці самостійно одягаються вранці і роздягаються перед денним сном в дитячому саду.

За В. Риндак, до характерних рис розвиненої самостійності відносяться:

а) виконання роботи за власною ініціативою, помітити необхідність різних дій (поливати квіти, якщо земля суха; побачивши безлад, усувати його);

б) виконання роботи без сторонньої допомоги, без контролю дорослих;

в) виконання свідомих дій, вміння елементарно спланувати дії (вміти

зрозуміти цілі роботи, передбачити їх підсумок);

г) формулювати адекватну оцінку своєї діяльності, здійснення елементарного самоконтролю;

д) перенесення відомих способів дій в нові умови [59, с. 116].

Особливість формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку є її організованість і керованість. Правильна організація з боку дорослого дає можливість дитині самостійно орієнтуватися в ситуації, мислити, висловлювати свою точку зору, контролювати свої дії і оцінювати ці дії.

Розвиток самостійності у дітей – процес складний, і потрібно набратися терпіння. Не треба допомагати дитині, потрібно постаратися, щоб вона сама впоралася зі складною ситуацією, а потім похвалити її. Допомагати потрібно тільки в тому випадку, якщо дитина точно не зможе зробити це сам, але при цьому не робити замість нього, а діяти разом з ним. Дуже важливо заохочувати в дитині самостійність.

О. Денисюк вказує на те, що дитина хоче отримувати від старших похвалу і схвалення. Саме з цієї причини батьки повинні намагатися заохочувати самостійність у своїй дитині [19, с. 63].

С. Матвієнко вважає, що самостійність у старших дошкільників сформована, якщо дитина:

- ініціативна і вміє діяти згідно з власною ініціативою.
- помічає, що так діяти необхідно, що цього вимагають умови і обставини.
- здатна виконувати звичні для нього дії без допомоги дорослого. Самостійність проявляється, коли діти вступають усвідомлено в ситуації, що склалася.
- вміє ставити мету по ситуації і здійснює її, то тут теж можна говорити про його самостійності.
- може контролювати свої вчинки і дії, а також результати, отримані в

ході діяльності, Розвиток самостійності знаходиться в прямій залежності від комплексних педагогічних впливів, здійснюваних в різних видах діяльності [45].

Таким чином, самостійність, будучи особистісною морально-вольовою якістю, починає формуватися вже з періоду дошкільного дитинства. Стосовно дітей старшого дошкільного віку, слід вказати на такі її прояви, як наполегливість, критичність під час розв'язання нового завдання, прагнення діяти без сторонньої допомоги, відповідальне ставлення до діяльності та інше.

1.3. Потенціал занять художнім конструюванням щодо виховання самостійності у дітей 6-7 років

Становлення самостійності в старшому дошкільному віці пов'язане з освоєнням дитиною різних видів діяльності (ігрової, продуктивної, трудової), в яких він поступово набуває можливість проявляти свою суб'єктну позицію.

Як вже зазначалося вище, різні види діяльності створюють різні можливості для формування самостійності. Серед різноманітних видів дитячої діяльності особливе місце в педагогічному процесі має бути відведено художній праці. Художня ручна праця є найбільш доступним для дітей старшого дошкільного віку, оскільки в ньому переслідується мета - створення конкретного предмета, що задовольняє потребу дітей в діяльності. [47, с. 12].

Аналіз літератури показує, що художній ручна праця містить компоненти, характерні для діяльності. Використовуючи класифікацію О. Леонтьєва «діяльність – дії - операція», - П. Гальперін [13] диференціював дії на зовнішні, які є предметними, матеріальними, і внутрішні - психологічні, ідеальні. Ця диференціація дозволяє нам глибоко проникнути в розуміння структури діяльності, виділити зовнішню, предметну діяльність дитини і його внутрішню, розумову, психічну діяльність.

Вчений П. Гальперін показав, що процес формування розумових дій, як процес індивідуального присвоєння соціального досвіду, здійснюється в кілька етапів. Метод поетапного формування розумових дій може бути представлений у вигляді послідовності: формування мотиваційної основи дій; складання схеми орієнтовної основи дії; формування дій в матеріалізованій формі; формування дії у зовнішній промови про себе; скорочені, узагальнені дії, пов'язані з предметним змістом діяльності. Однак всі ці етапи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Основа їх – орієнтовний компонент. Було встановлено, що орієнтовні основи дій впливають на становлення і розвиток самостійності у дітей [там само].

В основі виконання завдань з художньої праці лежить руховий навик і вміння дошкільнят. Зміст, кількість, характер вимог до дій повинен бути строго дозованим і порційним. На першому етапі формування вони повинні бути детальними, матеріалізовані, супроводжуватися чітким поясненням і конкретними вказівками; на другому етапі, коли стабілізується руховий навик і ручні вміння, педагог використовує вказівки, нагадування, стимулює підвищення самостійності та активності дітей.

Найбільший інтерес у дошкільників викликає такий різновид художньої праці, як конструювання з паперу. На наш погляд, в оригамі укладені значні можливості для формування у старших дошкільників такого стрижневого якості особистості як самостійність [12, с. 5].

Метод художнього конструювання складається із художньо-конструктивного аналізу і припускає дослідження вихідної ситуації і побудову об'єкту проектування, а також художньо-конструктивний синтез в процесі якого ведеться функціонально-ергономічний пошук, робота над композицією виробу. Специфічним для методу художнього-конструювання є розгляд виробу що проектується як елементу цілісного комплексу виробу, що оточує людину в конкретному предметному середовищі, яка повинна максимально задовільнити утилітарні і естетичні потреби і сприяти підвищенню ефективності його діяльності [34, с. 25].

Як відмічає Ю. Соловйова, процесі художнього конструювання необхідна наявність декількох видів діяльності: пізнавальну, оцінюючу, перетворюючу. Пізнавальна діяльність направляє суб'єкт до вивчення, пізнання об'єкту; оцінююча – до переосмислення об'єкту чи ситуації в нових умовах. Вона дозволяє виявити негативні сторони, сприяє формуванню проблеми і цілей проектування. Пізнавальна діяльність активує творчий потенціал особистості та здатність перетворювати об'єкт [66, с. 7].

Взаємозв'язок цих видів діяльності і породжує процес проектування: завдяки дії першого, суб'єкт отримує об'єктивні знання; оцінююча діяльність на основі цього знання висуває проблеми і цілі; під впливом перетворюючої діяльності людина створює творчий акт. в свою чергу, результат перетворюючої діяльності знову потребує естетичного відношення, переосмислення, отримання нового знання і т.д. Завдяки зміні діяльностей породжується і приходить до розв'язку конфлікт між існуючим і належним станом об'єкту.

Художнє конструювання є видом діяльності з дошкільниками, який визначається створенням структури певного предмету або образу. Саме за умови наявності визначеного образу, а не каркасу або моделі, поробку за способом її виготовлення вважають художньо сконструйованою. Основи методики навчання дошкільників художньому конструюванню було розроблено Л. Парамоновою [53]. Вона визначала, що стосовно дошкільників, організація роботи уможливорює використання таких лише матеріалів, як папір та природні матеріали.

Сучасна практика роботи з дітьми у формах позазанятцевої та факультативно роботи розширює спектр таких матеріалів до викидних матеріалів, пласких конструкторів. Проте на сьогодні не визначено остаточно, які саме матеріали підпорядковуються до використання в заняттях дітей художньою ручною працею, а які – в художньому конструюванні. Причиною цьому слугує близькість видів цих робіт стосовно матеріалів, художньо-конструктивних та художньо-перетворювальних основ роботи.

Як зазначає С. Матвієнко, методами навчання дітей художньому конструюванню є: за наслідуванням, за «наочним орієнтиром» (за схемою, каркасом), метод художньо-аналітичних порівнянь, метод свободи в системі обмежень, метод діалогічності в обговоренні замислу твору, метод колективних та групових робіт тощо. Можна визначити такі форми організації роботи з художнього конструювання: як елемент занять дітей художньою працею та в позазанягтєвій діяльності, зокрема – у повсякденному житті, у часи, відведені в організації життєдіяльності дітей для самостійної роботи, що виникає за ініціативи самих дітей [47, с. 100].

Специфіка художнього конструювання визначається тим, що у дошкільному та молодшому шкільному віці воно має схожість з образотворчою діяльністю та грою, які також відображають світ навколо дитини, а вироби, створені дітьми, використовуються практично й надалі (для ігор, подарунків, театралізованих постановок тощо).

Заняття художнім конструюванням передбачають проведення кількох етапів (Г. Пантелєєв, Л. Парамонова): від площинної форми од об'ємного художнього образу, що, в свою чергу, визначає наступну етапність:

- 1) виокремлення способів конструювання з контексту практичної діяльності конкретного характеру та наступне введення їх у процес виготовлення різних поробок, переважно – іграшок;
- 2) постановка перед дошкільниками завдань проблемного характеру, що потребує від дітей молодшого дошкільного віку співвіднесення вже засвоєних способів з новими умовами перенесення останніх до нової ситуації, а від дітей старшого дошкільного віку – трансформації та узагальнення таких способів дій.
- 3) самостійне конструювання за задумом [45, с. 98].

Л. Парамонова визначала великий потенціал художнього конструювання у вихованні у дитини творчості та самостійності. На її думку, конструювання створює передумови для набуття дітьми необхідних знань, умінь та навичок цього виду діяльності, як будуть задіяну практично.

Важливою складовою виховання самостійності в цій роботі стає багаторазове використання різноманітних прийомів роботи, проте творче її спрямування визначає постановка дитиною мети своєї роботи, знаходження шляхів реалізації задуманого або запланованого, віднайдення нестандартного підходу створення нового образу [53, с. 44].

Значні можливості щодо формування у дітей самостійності має використання завдань проблемного характеру та експериментування з різними матеріалами. Потенціал занять дітей 6-7 років зазначеним видом роботи підвищиться, коли педагог буде підтримувати ініціативу дітей зі здійснення певних видів робіт (як колективно, так і індивідуально).

Таким чином, художнє конструювання є тим видом діяльності, який дозволяє виховувати у старших дошкільників практичні уміння роботи з різними матеріалами на основі вже набутих ними дій; бути незалежними у процесі роботи від допомоги інших; експериментувати з різними за властивостями матеріалами; створювати художній образ виробу за власним задумом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Виховання у дошкільників самостійності є вимогою сучасного суспільства та освіти. Від людини нового покоління вимагається розвиненість тих особистісних якостей, які нададуть їй можливості реалізувати свої сутнісні сили, обрати життєвий шлях та стати корисною суспільству.

Важливим щодо цього є виховання самостійності – базової якості особистості, яка поєднує у собі інтелектуальні, морально-вольову та діяльнісну сторони. Самостійність розглядається багатьма науковцями у зв'язку із формування у людини умінь виконувати допомогу без допомоги стороннього. Мотиваційна спрямованість самостійності є важливою з огляду на здатність людини виходити за межі власних можливостей, ставити перед собою нові завдання й обов'язково їх виконувати, постійно прагнути до нового.

Самостійність дитини дошкільного віку визначається можливістю виконувати дії без допомоги дорослого. Основи виховання цієї якості закладаються ще у ранньому дитинстві, проте до періоду 6-7 років характер самостійності набуває рис відображення тих знань, умінь, навичок та вражень, які дитина набула у попередні роки під керівництвом дорослого у спеціальних формах роботи та у різних видах діяльності (ігровій, трудовій, художньо-продуктивній, комунікативній тощо).

Діяльність відіграє провідну роль як механізм формування самостійності у дітей, оскільки це є активність дитини, яка спрямована на пізнання та перетворення середовища з метою задоволення потреб. Значний потенціал у вихованні самостійності у дітей старшого дошкільного віку відіграє такий вид діяльності, як художнє конструювання – вид художньо-творчих робіт, спрямований не тільки на моделювання структури об'єкта, що конструюється, але й на створення художнього образу.

Специфіка художнього конструювання визначається тим, що у

дошкільному та молодшому шкільному віці воно має схожість з образотворчою діяльністю та грою, які також відображають світ навколо дитини, а вироби, створені дітьми, використовуються практично й надалі (для ігор, подарунків, театралізованих постановок тощо).

Умовою виховання самостійності в зазначеному видів діяльності є багатократне використання малюком прийомів роботи та операційних дій, що слугує основою більш швидкого та незалежного від допомоги інших створення виробу. У процесі навчання дітей слід знайомити із властивостями різних матеріалів для виготовлення виробу, що надасть дитині можливість робити самостійно ті з них, які, на її думку, будуть найдоцільнішими стосовно конструкції або художності виробу.

В основі занять художнім конструювання лежить етапність – від роботи за зразком, що має суто репродуктивну, наслідувальну основу, до створення виробу за власним задумом, що передбачає не тільки прояв дитиною її творчих можливостей, але й незалежності, самостійності у виконанні.

Проведення роботи з художнього конструювання за різними способами її організації надає дітям можливість займатися індивідуально або виконувати задумане в спільній діяльності, проявляючи відповідальність, розсудливість, дисциплінованість, навчаючись як прийомів виконання колективної творчої роботи, так і основ самостійного виконання поставленої або власне визначеної мети виготовлення майбутньої поробки.

Нами уточнено зміст поняття «виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням», під яким ми розуміємо якісну характеристику діяльності дитини, яка виявляється в умінні здійснювати етапність та логіку художньо-конструктивної роботи на основі набутих у попередні роки та необхідних для цього знань та практичних конструювальних умінь, визначати щодо цього мету роботи з подальшим плануванням власних дій та умінь діяти у процесі роботи без допомоги дорослого.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Критерії та показники вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням

Розпочинаючи роботу над вивченням умов виховання самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням, перш за все необхідно було здійснити належну підготовчу роботу. Це стосувалося розробки критеріїв та показників вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням, які надалі визначали логіку проведення експериментальної роботи з дітьми та виявлення рівнів вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням. Розробляючи діагностичні методики у напрямі роботи з педагогами закладу дошкільної освіти, ми урахували ті характеристики критеріального визначення самостійності дітей 6-7 років, яка виявляється у процесі їхніх занять художнім конструюванням.

У розробці критеріїв та показників нами було використано наукові підходи до виховання самостійності у дітей дослідників Л. Виготського, О. Запорожця, О. Кононко, Є. Єкжанової, Є. Стреблевої. Також ми урахували підходи вчених Н. Ветлугіної, Г. Григоревої, О. Дронової, О. Удіної, Н. Сакуліної стосовно виховання самостійності у дошкільників у продуктивних видах діяльності.

Спираючись на праці З. Ліштван, Л. Парамонової, Л. Куцакової, Ю. Демідової, ми визначали діяльнісно-операційні характеристики самостійності дітей у конструюванні. З урахуванням визначених

особливостей роботи дітей при конструюванні з паперу (праці Б. Гагаріна, О. Сафонові, Т. Власові), було розроблено програму цілеспрямованого спостереження за діями дітей та дорослих у процесі керованих та самостійних занять старших дошкільників художнім конструюванням.

Таким чином нами було розроблено наступні критерії та показники вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням (дод. А):

Мотиваційний критерій має наступні показники:

- здатність до постановки мети та завдань в конструюванні виробу;
- дії за власною ініціативою;
- здійснення елементарного самоконтролю та самооцінки результатів діяльності;

Мотивація дітей до визначення самостійності відіграє велику роль у різних видах діяльності. відомий український психолог О. Кононко вважає самостійність властивістю особистості, яка виражається в морально-вольовій спрямованості поведінки та діяльності, яка проявляється у намаганні діяти без сторонньої допомоги [32, с. 29]. Цю думку підтверджують більшість науковців, які досліджували проблеми самостійності. Ми також урахували думку І. Зимньої стосовно того, що самостійність дитини у процесі різних видів діяльності визначає необхідність розвитку високого рівня самостійності, самодисципліни, власної відповідальності, надає малюкові задоволення як процес самовдосконалення та самопізнання» [22, с. 293]. Слід також урахувати, що сучасні діти повинні визначати самостійність з потребою самостійно думати, висловлювати власну точку зору, відмінну від інших.

Поведінковий критерій визначався за наступними показниками:

- активне ставлення до роботи однолітків;
- висока власна відповідальність за виконання роботи.
- прагнення виконати роботу з елементами творчості;

Слід зазначити, що завдяки появі особистісних утворень у розвитку та накопиченню різноманітного практичного досвіду (у різних видах діяльності, у тому числі – соціально-комунікативній та художньо-конструктивній), дитина старшого дошкільного віку стає більш незалежною та самостійною у своїй поведінці. Ми урахували дані праці психолога Г. Цукермана, який вказує на важливість установлення наприкінці періоду старшого дошкільного дитинства інтерпсихічної дії – здатності дитини залучати дорослого до спільної цікавої діяльності. Ці дії є протилежними стосовно інтеріоризації – процесу перенесення поведінки «вглиб», що визначало наслідувальний характер поведінки дитини. Ініціативність та самостійність дитини 6-7 років досягається за рахунок того, що вона оволоділа способами співробітництва з дорослим. З цієї точки зору дитина самостійна тією мірою, якою здатна включати дорослого до спілкування та предметної взаємодії.

Діяльнісно-операційний критерій має наступні показники:

- уміння виконувати знайомі технологічні дії з виготовлення виробу без допомоги та контролю іншої людини,
- уміння експериментувати з різними матеріалами, виявляючи самостійні підходи до їх добору;
- здатність до здійснення програми роботи над виробом.

При розробці даного критерію ми ураховували дані дисертаційного дослідження Ю. Демидової стосовно специфіки діяльнісний прояві дітей у заняттях конструюванням, коли переважна більшість дітей, «виявляючи інтерес до конструктивної діяльності та оволодіваючи деякими конструктивними вміннями, не завжди вміє діяти відповідно до конкретних умов та проявляти пізнавальну самостійність» [18, с. 3].

Однією із причин такого стану речей дослідниця називає невідповідність педагогічного керівництва даним процесом. Дослідниця О. Удіна вказує на важливість створення та збагачення предметно-

розвивального середовища виховання самостійності у дітей в їхніх заняттях художньо-продуктивною діяльністю. У працях В. Риндака вказується на необхідність проведення роботи з дитячого експериментування, оскільки вона визначає високий потенціал з формування творчої самостійності у дітей, сприяє формуванню умінь постановки пізнавальної та практичної мети, використанні багатьох способів дій [59, с. 117].

Таким чином, на основі вивчення наукової літератури нами було розроблено критерії вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням (мотиваційний, поведінковий та діяльнісно-операційний) та їх якісні характеристики (показники), проаналізовані нами у даному підрозділі.

2.2. Чинники впливу на виховання самостійності у старших дошкільників у процесі їхніх занять художнім конструюванням

Дослідження проблеми виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі художнього конструювання потребувало проведення експериментального дослідження, яке б дозволило з'ясувати, яким чином практика роботи з дітьми позначається на якості даного процесу.

Задля цього нами було проведено експериментальне дослідження на констатувальному рівні, яке проводилося з 20.01. по 15.03.2019 року на базі ЗДО №17 м. Ніжина. У проведенні дослідження взяло участь 30 вихованців старшої групи, розподілених нами для експерименту по 15 до ЕГ та КГ відповідно, а також 14 вихователів цього садочка.

З метою визначення реального стану організації художньо-перетворювальної діяльності дітей та виховання у них особистісних якостей, розвитку їх особистості, нами було розроблено наступні діагностичні матеріали:

Питання *анкети для вихователів* (дод. Б), метою якої було практичне вивчення проблеми виховання самостійності у старших дошкільників засобами художнього конструювання з метою пошуку умов її удосконалення. Анкета складалася з 3-х блоків питань та містила паспортичку, в якій з'ясовувалися дані респондента, його освіта, педагогічний стаж, а також група, у якій працює педагог.

Питання блоку №1 були спрямовані на визначення обізнаності вихователів із проблемою виховання самостійності у дітей. також ми хотіли з'ясувати, наскільки опитувані можуть конкретизувати ознаки самостійності та визначити власний рівень знань з даної проблеми.

У блоці №2 містилися питання, які були спрямовані на конкретизацію основ роботи педагогів у заняттях дітей художнім конструюванням. Нам було важливо з'ясувати, наскільки дорослі дотримуються основ етапності та стосовно форм роботи з дітьми:

- а) конструювання за коментарем вихователя;
- б) конструювання за аналогією;
- в) конструювання за зразком;
- г) конструювання за задумом
- д) конструювання в колективі (по 2-4 дитини).

Нас також цікавило, наскільки широким та різноманітним є коло матеріалів, які вихователь пропонує у заняттях дітей вищезазначеним видом діяльності. Безперечно, визначення поведінкової спрямованості дітей на зміст та форми роботи у самостійному конструюванні багато в чому залежить від матеріального забезпечення.

У блоці №3 логіки постановки питань була спрямована на те, чи проводить педагог роботу із визначення творчого самостійного характеру робіт дітей і за якими саме критеріями це здійснюється. Серед питань, розроблених нами, були також ті, що спрямовані на з'ясування педагогічної позиції вихователя по наданню допомоги дітям у процесі їхньої роботи, її характері, проведенні підсумків здійсненого.

Розглянемо спрямованість розробленого спостереження за педагогічною діяльністю вихователя (дод. В) щодо використання ним методів, прийомів і засобів виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі занять художнім конструюванням.

*Програма спостереження за педагогічною діяльністю вихователя
щодо використання ним методів, прийомів і засобів виховання
самостійності у дітей старшого дошкільного віку
в процесі занять художнім конструюванням*

Мета: Практично вивчити особливості використання вихователем методів, засобів та прийомів у роботі з художнього конструювання зі старшими дошкільниками щодо виховання у них самостійності.

Завдання:

1. Дослідити особливості педагогічної діяльності вихователя зі старшими дошкільниками щодо проведення роботи з художнього конструювання за логікою даною діяльності та можливостей визначення творчої самостійності у дітей.
2. Виявити характер допомоги, яку надає педагог дітям в їхніх заняттях художнім конструюванням з підтримки їхньої самостійності в роботі.

Об'єкти спостереження: вихователь, діти.

Суб'єкти спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: педагогічна діяльність вихователя.

Вид спостереження: стандартизоване, природне, внутрішнє, невключене.

Форма фіксації результатів спостереження: протокол.

Також нами було розроблено критерії обстеження матеріальної бази старшої групи закладу дошкільної освіти щодо її відповідності організації самостійних занять дітей художньо-продуктивною діяльністю (дод. Г).

Розглянемо отримані нами результати запровадження вищезазначених діагностичних методик.

З метою розв'язання третього завдання нашого дослідження нами було здійснено *аналіз матеріальної бази* старших груп ЗДО №17, що є однією з важливих умов розвитку творчої активності дітей, їх самостійності у художній діяльності. У результаті проведення даної діагностичної методики, ми дійшли висновку, що матеріальна база ЗДО в достатній мірі забезпечені художньо-творчими матеріалами.

У дошкільному закладі не створено кімнату праці (за відсутністю вільного приміщення), діти не мають змоги робити вироби з природного матеріалу, створювати моделі, обладнання для трудової діяльності. Також педагогами та методистом садка не створюються для дітей дизайн-куточки (мистецькі вітальні), на основі запропонованих робіт діти б могли продукувати нові цікаві творчі ідеї та втілювати їх безпосередньо в поробки.

Слід зазначити, що у групових кімнатах для занять дітей відсутні габаритні конструктивні матеріали, використання яких дозволило б дітям складати основи майбутньої великої конструкції. Також слід зазначити, що набір готових конструкторів переважно з пластикового матеріалу та середніх розмірів, хоча, на нашу думку, для дітей старшого дошкільного віку необхідним визначається використання дерев'яних конструкторів за типом «будиночка», а також сучасні металеві конструктори із середніми за розміром деталями.

У старшій групі наявний певний навчальний матеріал, який задовольняє індивідуальні запити, потреби та інтереси дитини (відповідно до специфіки нашого дослідження – це наявність конструювальних засобів, декоративних матеріалів і конструкторів).

Перейдемо до висвітлення результатів *анкетування вихователів*. Результати анкетування були наступними. З 14 педагогів, які взяли участь в анкетуванні, 70% мали вищу освіту і 30% - середню та середньо-спеціальну; профільну вищу освіту мають 50% вихователів із їхньої загальної кількості.

Практично усі вихователі зазначали важливість особистісного розвитку старших дошкільників та виховання у них такої якості, як самостійність. Проте, деталізація цього питання у наступному визначила, що назвати ознаки такого явища найбільш розгорнуто в змозі лише 33% респондентів. Перш за все, вони вказали більше 3-х ознак, але усі анкетовані вказали на те, що самостійність проявляється у відстороненості дій дитини від допомоги дорослого. На те, що дитина спрямовує свою вольову сферу на досягнення певного результату, вказало 65% респондентів.

На питання №3 стосовно рівня обізнаності педагогів із проблемою виховання самостійності у дітей ми отримали наступні результати:

- а) високий – 14% (2 респондента);
- б) достатній – 43% (6 вихователів);
- в) недостатній – 29% (4 респондента);
- г) низький – 14% (2 педагога).

Відповідаючи на питання Блоку №2, вихователі визначали основи своєї методичної роботи з дітьми. Перш за все, нас цікавило, які напрями художнього конструювання педагоги садочка найбільшою мірою використовують у роботі з дітьми.

Так, відповідаючи на питання №4 стосовно тих напрямів художнього конструювання, які добирають педагоги у роботі з дітьми у другу половину дня, слід зазначити, що найбільшою мірою використовується робота з папером, рослинний матеріал, й тому числі – гербарії. Вихователі це пояснюють складеністю його збирання у літній період, оскільки переважна кількість дітей не відвідує садок, батьки, за прохання вихователя, можуть допомагати у цій роботі, проте часто вони не дотримуються технології її створення.

Серед матеріалів, які найчастіше педагоги добирають в навчанні малюків художньому конструюванню, слід назвати:

1. На заняттях з конструювання – готові модулі, переважно – куби та прямокутні бруси із різних матеріалів; дерев'яні конструктори.

Художній напрям роботи забезпечує використання різних видів *паперу* (нешільний картон, офісний папір, кольоровий двосторонній папір, паперові смужки для декорування), *рослинного матеріалу* – різні за товщиною гілки дерев, кора, інший рослинний матеріал для створення об'ємної конструкції.

2. У самостійних заняттях дітей вихователі використовують додатково декоративно-оздоблювальний матеріал, а також різні види конструкторів, які дозволяють скласти для кожної дитини самосійну основу виробу (наприклад, за темою «Будинок для Гномика», «Паркан чарівного замку», «Оздоблюємо дворик» тощо).

Уточнюючи відповіді на попередні запитання анкети, вихователі, визначили наступний рейтинг використання матеріалів (за кількістю наданих відповідей):

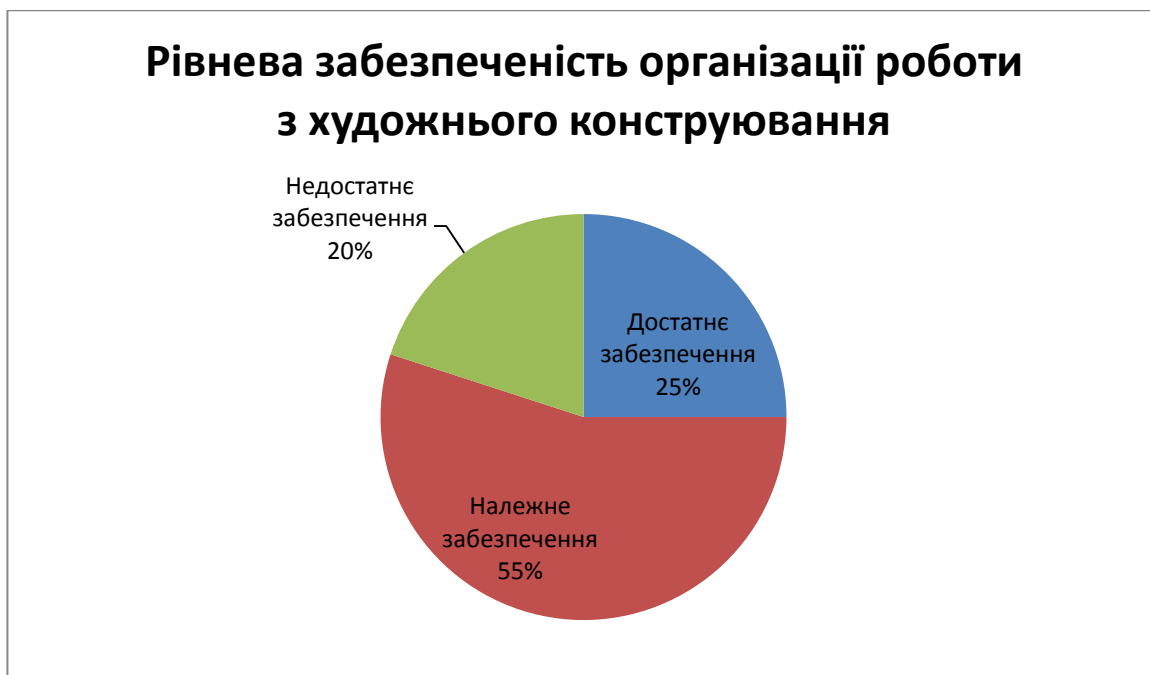
- 1) папір різних видів,
- 2) рослинний матеріал;
- 3) прикрашальні засоби синтетичного виробництва;
- 4) типовий блочний матеріал;
- 5) великі модулі;
- 6) покидьковий матеріал,

Жоден із анкетованих не надав власного варіанту доцільних для проведення занять з художнього конструювання з дітьми, що свідчить про незацікавленість педагогів даним елементом роботи з дітьми.

Відповідаючи на питання №7 нашої анкети, вихователі зазначили, що вони доповнюють основи роботи з дітьми в конструюванні такими елементами творчості, як декорування виробу готовими елементами, створення таких елементів за задумом однієї дитини або шляхом прийняття колективного рішення. Також стимулювання дітей о творчості відбувається, коли можна запропонувати створити виставку зроблених поробок тематичного спрямування.

На сьогодні, вихователі широко використовують фотовиставки робіт дітей, у тому числі – на сайті закладу дошкільної освіти, тому такий вид роботи, як створення виставок робіт дітей, є достатньо апробованим педагогами.

Нас цікавило питання, наскільки забезпечений освітній процес необхідними навчальними засобами по проведенню занять художньо-конструктивного напрямку (модулі великі та малі, папір різних видів, покидьковий матеріал, конструктори, прикрашальні засоби тощо). Відповіді вихователів стосовно рівня забезпечення роботи з художнього конструювання необхідними матеріалами представлені у діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1. Забезпеченість роботи з художнього конструювання необхідними матеріалами.

Як визначається з діаграми, вихователі вважають не надто якісним забезпеченість роботи з навчання дітей художньому конструюванню необхідними матеріалами. Безперечно, це унеможлиблює реалізацію таких її етапів, як робота та аналогією, за задумом. Також зменшується потенціал

проведення експериментування з різними матеріалами, не тільки з основними, але й з декорувальними.

Відповіді вихователів на питання Блоку №3 більшою мірою визначали їхнє бачення стану роботи щодо виховання самостійності у дітей, у тому числі – у художньо-конструктивних заняттях. Педагоги зазначили, що вони, визначаючи творчий самостійний характер робіт дітей, скеровуються такими критеріями, як оригінальність образу, відсутність значної (прямої, не консультативної) допомоги від дорослого або однолітків.

Працівники ЗДО зазначили, що динаміку ефективності роботи з виховання самостійності у дітей інтересу до дизайнерської діяльності вони зазначають за допомогою довготривалих спостережень за діяльністю дітей. При цьому педагоги вказували (2/3 відповідей) на різні види діяльності. У тому числі – трудову та ігрову, у процесі яких можна відслідкували розвиненість у дошкільників особистісних якостей та рис характеру.

Відповідаючи на питання стосовно характеру допомоги, яка надіється малюкам в їхніх заняттях художнім конструюванням з боку вихователів, останні вказали, що переважно вони вказують дитині на певний прийом роботи. 66% анкетованих вказали на те, що вони можуть кілька разів показувати дитині певну операційну дію. 50% із загальної кількості респондентів вказало на те, що вони можуть допомогти дитині вибрати певний варіант із можливих до здійснення творчої роботи. До розробки художнього образу виробу можуть долучитися 72% анкетованих. На творчому етапі роботи 45% вихователів ще визначають достатню технічну підтримку роботі дітей без особливих на те причин.

Відповідаючи на питання стосовно механізму постановки перед дітьми творчого самостійного варіанту роботи над поробкою, 75% респондентів вказали на такі педагогічні дії, проте, ефективність роботи визначають лише 45% респондентів. 55% вказало на те, що не в змозі забезпечити повномірний самостійний характер роботи дітей 6-7 років художнім конструюванням на відповідних заняттях.

Отже, з проведеного нами анкетування вихователів ми з'ясували, що вони, в цілому, визначають важливість проблеми формування у дошкільників такої базової якості, як самостійність, проте вбачають підґрунтя такої роботи в більш традиційних видах дитячої діяльності. Художнє конструювання розглядається педагогами з позицій традиційного конструювання. Творча складова є достатньо складним елементом для діяльності вихователів.

Перейдемо до висвітлення результатів проведеного нами спостереження за педагогічною діяльністю вихователя. Проведене нами цілеспрямоване *спостереження за педагогічною діяльністю вихователя* щодо використання ним методів, прийомів і засобів забезпечення творчої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі художнього конструювання дозволило визначити наступне. В усіх формах роботи з дітьми вихователь дотримувався програмових вимог, що ураховує також вікові можливості дітей при виконанні завдань та етапізації подання навчального матеріалу. Так, у процесі самостійної роботи дітям було дано завдання щодо удосконалення прийомів виконання роботи (у роботі з матеріалом або у відповідній технології).

Усі вихователі використовували на заняттях з ознайомлення з дидактичним матеріалом (щодо використання у створенні роботи нового матеріалу, нового способу конструювання тощо) традиційні й ефективні методи – показ, пояснення, роз'яснення, спостереження за роботою педагога тощо. Проте, перелік специфічних мистецьких методів в усіх проведених нами спостереженнях був дуже обмеженим – у процесі проведення двох занять з конструювання з 8-ми, проаналізованих нами, використовувалися методи конструювання за темою та конструювання за задумом; на одному занятті вихователь робив творчий акцент на варіацію та імпровізацію в роботі.

Жодного разу на занятті з архітектурного конструювання та на заняттях з художньої праці не використовувалися ігрові методи, які

активізують художню та зорову пам'ять, аналітичне мислення, увагу дитини. Організація самостійної роботи дітей у II половину дня обмежувалася постановкою загальних завдань типу «Давайте створимо цікаві роботи й зробимо виставку для батьків». Вихователі недостатньо використовують засоби та художні техніки високого творчого рівня, декорувальний матеріал, фонд зразків ілюстрацій, що суттєво гальмує інтерес дітей до прояву власних творчих можливостей. Діти виявляють значний інтерес та виявляють позитивне ставлення щодо використання вихователем будь-яких методів роботи задля створення художньо-творчих робіт, усі пропозиції вихователів приймають залюбки.

Нами з'ясовано, що 66% вихователів використовують на заняттях з конструювання переважно завдання технічного спрямування, тоді, як в самостійній діяльності така ж робота має більш виявлений творчий характер. Тут вихователі намагаються спрямувати роботу на постановку завдань «вільного» художнього контексту (робота за уявою та «по-пам'яті»), проте, окрім цікавої тематики занять, в їх методичній основі не завжди визначається дотримання методики та етапності організації художнього конструювання.

У результаті, як визначено нашими спостереженнями, діти засвоюють більшою мірою самі технічні прийоми або етапи роботи й унаслідок цього здатні самі, без допомоги дорослого «скласти», сконструювати поробку. Проте характер технічних дій дітей не має варіативної основи, а швидше визначає тривале зберігання на різних етапах роботи над твором наслідувальний та усталений операційний характер. Ми також практично не визначили у методиці роботи педагогів елементів дослідницької роботи з різними цікавими для дітей матеріалами, що, безперечно, обмежує пізнавальну активність дітей, не вмотивовує їх до занять.

Таким чином, проаналізувавши стан практики закладу дошкільної освіти стосовно проведення роботи з художнього конструювання щодо виховання самостійності у дітей 6-7 років, ми з'ясували, що на низьку

ефективність процесу впливають наступні чинники: невідповідність методичної компетентності вихователів у даній роботі; слабка матеріальна база; недотримання методичних основ та етапності проведення художньо-конструктивної роботи, що знижує інтерес дітей до такої роботи, не вмотивовує їх до самостійних занять та набуття нових умінь творчого виконання виробу.

1.3. Методика дослідження рівнів вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням

Важливим напрямом проведення нашої експериментальної роботи було з'ясування рівнів вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням, що досліджувалося нами у напрямі роботи зі старшими дошкільниками.

У п. 2.1. нами було висвітлено розроблені нами на теоретичному рівні критерії та показники вихованості самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням. Для проведення подальшої експериментальної роботи необхідними визначалося дібрати відповідні діагностичні методики.

Мотиваційний критерій, який характеризувався такими показниками, як: здійснення елементарного самоконтролю та самооцінки результатів діяльності; здатність до постановки мети та завдань в конструюванні виробу; дії за власною ініціативою, перевірявся нами за допомогою методів:

- 1) колективної бесіди з дітьми старшого дошкільного віку щодо з'ясування їхнього ставлення до занять художнім конструюванням (дод. Д).

Поведінковий компонент діагностувався за наступними показниками: активне ставлення до роботи однолітків; висока власна відповідальність за

виконання роботи; прагнення виконати роботу з елементами творчості. Його перевірка здійснювалася за допомогою таких методів діагностики:

- 1) цілеспрямованого спостереження за характером, змістом та специфікою занять дітей старшого дошкільного віку художнім конструюванням з огляду на виховання у них самостійності (дод. Е);
- 2) індивідуальної бесіди з дітьми старшого дошкільного віку щодо з'ясування їхнього ставлення до самостійності при виконанні роботи (дод. Є).

Діяльнісно-операційний критерій визначав здатність до здійснення програми роботи над виробом; уміння експериментувати з різними матеріалами, виявляючи самостійні підходи до їх добору; уміння виконувати знайомі технологічні дії з виготовлення виробу без допомоги та контролю іншої людини. Нами було розроблено такі методики щодо перевірки цього компоненту:

- 1) цілеспрямоване спостереження за характером, змістом та специфікою занять дітей старшого дошкільного віку художнім конструюванням з огляду на виховання у них самостійності.

- 2) Вивчення продуктів дитячої праці (дод. Ж).

Перейдемо до висвітлення отриманих нами результатів експериментальної роботи з дітьми 6-7 років щодо з'ясування вихованості у них самостійності у заняттях художнім конструюванням з відповідною рівневістю.

У процесі перевірки **мотиваційного критерію** ми проводили колективну бесіду з дітьми, яка надала наступні результати. Про те, що їм подобається займатися конструюванням, засвідчили усі респонденти, але на конкретизацію стосовно добору улюбленого матеріалу відповіді дітей

Надамо результати *колективної бесіди* з дітьми, проведеної нами задля з'ясування особливостей проведення роботи з художнього конструювання у дошкільному навчальному закладі. 65% старших дошкільників ЕГ та 60% КГ зазначили, що заняття у садочку з конструювання проходять цікаво. 2/3

опитуваних з кожної групи вказало на те, що вихователь проводить їх цікаво. 30% дітей ЕГ та 55% в КГ вважають, що куточок в групі гарно обладнаний для проведення конструювальної роботи. 60% опитуваних в ЕГ та 55% в КГ заявили, що хотіли б оновити матеріал для роботи, «бо він вже став нецікавим». Про те, що цікаво конструювати на подвір'ї вказало лише 15% дітей ЕГ та 25% в КГ. Діти зазначили, що взимку вони лише ліплять снігову бабу, паркани або вежі.

Прикрашають лише традиційними засобами, цікавих нових матеріалів не використовують. Над новими образами на майданчику працювало, на думку дітей, 5% з ЕГ та 8% в КГ. У садку організуються лише традиційні виставки робіт («Робимо своїми руками», «Вправні пальчики»). Виставок дитячих робіт оригінального, нетрадиційного бачення художнього конструювання (наприклад, з викидного матеріалу) жодного разу не було створено.

Перейдемо до аналізу проведеного нами цілеспрямованого спостереження за характером і специфікою занять дітей старшого дошкільного віку художнім конструюванням. З'ясовано, що найкраще творча складова конструювальної діяльності реалізується на заняттях з художньої праці, саме через те, що вихователь пропонує дітям достатній спектр матеріалів, яких практично не передбачає заняття з ІЗО. Привертає увагу постановка вихователем доцільних, достатньо творчих завдань (типу «спробуємо змінити», «хто запропонує новий варіант роботи» тощо). Вихователі більшою мірою продукують різноманітні ідеї по створенню художнього образу й залучають дітей до виявів творчості.

На жаль, самостійна робота дітей конструюванням має характер закріплення попередньо вивченого матеріалу. Нові образи, які можуть створюватися дітьми, не завжди фіксуються педагогами до уваги інших дітей як цікаві, творчі та самостійні, нами не помічено спроб мистецького аналізу щодо розкриття своєрідності, цікавості в образах, які в роботах запропонували діти.

Дані розподілу старших дошкільників за мотиваційним критерієм вихованості самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням надано у табл. 2.1:

Таблиця 2.1

Розподіл старших дошкільників за мотиваційним критерієм вихованості самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням

Рівні	Кількість дітей			
	ЕГ		КГ	
	осіб	%	осіб	%
Високий	3	20	4	26
Середній	9	60	8	54
Низький	3	20	3	20

Перейдемо до висвітлення отриманих нами результатів дослідження вихованості у дітей самостійності за **поведінковим критерієм**. Нам було важливо встановити, наскільки поведінка дітей, їх способи роботи, настроїв, емоцій, взаємодія з дорослим та однолітками обумовлюють прояви самостійності – спонукають до такої роботи або навпаки – негативно впливають на стан дитини, її поведінку, й, відповідно, на характер роботи.

Так, на *занятті з конструювання* вихователем було створено прийнятну щодо цього атмосферу, забезпечено необхідний рівень дисципліни та організованості у дітей. На заняттях виконувалися завдання переважно репродуктивного, частково-творчого рівнів. Тематика завдань була спрямована на конструктивну основу: «Складемо тинок для городу Незнайка» (робота з природнім матеріалом), «Зорельот», «Електромобіль для села та міста» тощо.

Нами помічено, що перед початком роботи вихователь, в основному,

надавав алгоритм подальшої роботи. У 65% занять він демонстрував способи складання. Карти-схеми ставлення робіт із паперу використовувалися педагогом лише у 55% завдань. В основному, організація роботи зводилася до конструювання з паперу шляхом «розпредмечування» (набуття дітьми умінь роботи узагальненим способом).

При цьому помічено, що характер допомоги, яку надавав вихователь, спонукала дітей до виконання, виправлення помилок. Дитина перебувала більшою мірою у процесі суто репродуктивної виконавсько-конструктивної роботи. Ми помітили, що вже на сьомій хвилині від початку роботи над складним виробом «Робот майбутнього» (робота з елементами конструктора, викидного та декоративного матеріалу), зацікавленість дітей в ній почала дещо знижуватися (у 25% дітей в ЕГ та 30% в КГ). Діти почали відволікатися, намагалися заговорити з однолітками на вільні теми. При цьому 55% дітей ЕГ та 50% в КГ ще деякий час працювали зосереджено, самостійно, вправлено відносно своїх дій. Решта дітей працювала спільно з вихователем або звертаючись за допомогою до інших. Їх дії були невизначеними щодо операційності, невпевненими, безініціативними

Повністю самостійно виконати творчу частину роботи змогли 10% малят в ЕГ та 15% респондентів КГ. Оригінальністю та самостійністю створеного образу відрізнялися 5% робіт дітей ЕГ (решта дітей намагалася скопіювати образ із задуму, визначеного у роботі сусіда) та 7% створених дітьми робіт у КГ.

Тобто, реалізація самостійно-творчого потенціалу дітей за каяттях з конструювання майже не відбувається, діти за вказівками вихователів працюють над технічною конструкцією виробу. Мотивація до роботи, яка відбувається в організаційній частині заняття не витримується впродовж усього процесу роботи. Унаслідок цього, практично не задіюється потенціал творчих за типом занять з конструювання, що не дає дитині можливість творчо й самостійно самовиразитися.

Коротко визначимо результати спостережень, проведених нами за

поведінковими проявами дітей їх *вільних занять* художнім конструюванням (самостійна робота у другу половину дня). Помічено, що у таких заняттях педагог намагається у різноманітними роботу дітей цікавими темами, більш цікавою мотивацією, хід творчої роботи є більш розгорнутим. Унаслідок цього, діти працюють з більшою зацікавленістю, зосереджено, самостійно. Позиція педагога в таких заняттях більшою мірою визначена на часткове втручання, скеровування не техніки виконання, а підказок дітям стосовно варіантів виготовлення (більш концептуальне мислення стосовно виконання роботи).

На 55% проведених вільних занять було запропоновано дітям самостійно обрати до роботи матеріали, попередньо оглянувши або обстеживши їх. Кількість таких матеріалів була значно більшою та різноманітнішою за видами, ніж на заняттях з конструювання.

Після виконання роботи вихователь проводив підсумки, аналізував виконане, при цьому характеристика досягнення дітьми оригінальності художнього образу, наголошення на креативності та самостійності по виконанню біла педагогічно більш якісною, ніж в офіційних видах занять. Унаслідок цього нами було зафіксовано, що у процесі вільних занять дітей художнім конструюванням самостійність у поведінці, зосередженість, уважність, уникнення поведінкових негативних проявів визначають 70% дітей в ЕГ та 75% дошкільників у КГ.

Проведена *індивідуальна бесіда дітьми* визначила для нашого дослідження наступні дані. На питання №1 із загальної кількості опитуваних дітей (30 осіб) 85% надало відповідь, що їм подобається займатися конструюванням. 45% респондентів ЕГ та 50% КГ вказало на те, що вони полюбляють конструювати елементів з купованих конструкторів; 25% дітей ЕГ та 20% в КГ вказало на те, що їм подобається працювати з готовим будівельним матеріалом, 30% опитуваних в ЕГ та 20% в КГ краще займаються конструюванням з паперу; приблизно по 10% респондентів у обох групах вказало на те, що вони вдома не конструюють, граються в іграшки.

З усіх опитуваних прикрашати виріб подобається 35% дітей в ЕГ та 40% в КГ. Перевагу серед видів оздоблення віддають пластиковим фігуркам та іншим матеріалам. Діти зазначили, що вони б хотіли займатися створенням нових марок машин (по 35% дітей у кожній із груп експерименту); нові моделі телефонів бажало б створювати 15% опитуваних в ЕГ та 20% в КГ; зацікавилася створенням сувенірів 20% дітей в ЕГ та 35% в КГ. Решта відповідей (переважно їх надали дівчатка) стосувалася виготовлення ляльок та одягу. Діти зазначили, що більше конструювання вони займаються в садочку. 45% респондентів ЕГ та 50% в КГ мають думку, що вони здатні до створення нового образу. Цікавить така робота 35% дітей ЕГ та 40% в КГ. Лише 5% старших дошкільників переглядали журнали, звідки можна було б запозичити ідеї для робіт.

Розглянемо коротко результати *індивідуальної бесіди* з дітьми старшого дошкільного віку щодо з'ясування їхнього ставлення до самостійності при виконанні роботи. Так, 80% дітей ЕГ та 85% респондентів у КГ назвали самостійною людину, що «усе робить одна, без чиеїсь допомоги» (Денис К., ЕГ). Самостійним назвати себе змогли 65% малюків ЕГ та 70% у КГ, решта – вагалася й не могла надати чітку однозначну відповідь.

Допомоги дорослого потребують у різних видах роботи 90% дітей в ЕГ та 95% опитуваних у КГ, оскільки приблизно ті ж учасники експерименту засвідчили у відповідях на наступне питання свою неспроможність доводити розпочату справу до кінця. Характер допомоги, який надає дорослий дітям, ще визначається практичністю (85% відповідей у ЕГ та 75% в КГ), стосовно задумів до здійснення якоїсь творчої роботи зверталася до педагогів або батьків 25% дітей ЕГ та 20% у КГ.

Ми визначили, що приблизно по 2/3 дітей обох груп експерименту потурбують допомоги вихователя на заняттях, але це відбувається унаслідок невпевненості дітей у своїх силах та бажанні зайвий раз проконсультуватися, звіривши з дорослим обрану позицію. На заняттях з конструювання допомоги, за їхніми відповідями, потребують 66% дітей ЕГ та 60% в КГ.

Вдома займаються конструюванням за тематикою, яка була на заняттях, 55% дітей ЕГ та 65% у КГ. При цьому, за допомогою до батьків звертаються практично усі діти, але й більшості випадків – щоб узгодити з ними свої творчі задуми.

Результати розподілу дітей 6-7 років за мотиваційним критерієм вихованості самостійності в їхніх заняттях художнім конструюванням надано у табл. 2.2:

Таблиця 2.2

Розподіл старших дошкільників за поведінковим критерієм вихованості самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням

Рівні	Кількість дітей			
	ЕГ		КГ	
	осіб	%	осіб	%
Високий	3	20	4	26
Середній	8	54	7	48
Низький	4	26	4	26

Перейдемо до аналізу отриманих результатів експериментальної роботи вивчення самостійності у дітей за **діяльнісно-операційним критерієм**. Задля цього висвітлимо дані, які ми отримали у процесі цілеспрямованого спостереження за характером, змістом та специфікою занять дітей старшого дошкільного віку художнім конструюванням з виховання у них самостійності.

Перш за все, нас цікавили самостійні визначення технічних та технологічних умінь дітей в конструюванні та їхні можливості творчого самовизначення на основі набутих попередньо знань та умінь. З'ясовано, що на заняттях з конструювання такі можливості визначило 50% дітей в ЕГ та 55% дошкільників у КГ, оскільки переважна більшість з них намагалася з

точністю, старанно виконати поставлене педагогом завдання. Характер роботи був переважно репродуктивно-виконавчий. Однак, 85% дітей ЕГ та 80% КГ визначили умілість усіх технологічних етапів та операцій з виготовлення конструкції.

При цьому, виконувалися переважно відомі дітям дії (різні прийоми складання, поєднання, розбиття виробу на частини тощо).

Як було зазначено вище, експериментування з різними матеріалами більшою мірою проводилося в роботі у другу половину дня. При цьому діти у більшості випадків працювали без допомоги дорослого, вдумливо й незалежно від однолітків вивчаючи технологічні можливості запропонованих їм матеріалів. Особливо щодо цього було дітям вивчати властивості різних видів пінопласту, кори дерев та пластикових декоративних матеріалів.

Ми встановили, що саме самостійні заняття дітей більшою мірою уможливають вибір ними матеріалів для основного, каркасного конструювання. Тут меншою мірою діти прив'язуються до вже засвоєних ними шаблонів роботи за напрямом «розпредмечування». У заняттях з плоскими конструкторами вони активніше визначають можливості створення заздалегідь визначених художніх образів.

З'ясовано, що особливі за педагогічним спрямування творчі заняття реалізуються педагогам у позазаняттєвий час. Тоді дітям пропонується визначити самостійно програму такої роботи – визначити мету та розподілити за етапами. Надалі вихователь пропонував поділитися своїми задумами та дещо їх, спільно з іншими дітьми, коригував, але не втручаючись у творчу частину роботи.

Вивчення продуктів дитячої діяльності (аналіз дитячих робіт). Для проведення цієї діагностичної процедури було відібрано 90 робіт дітей обох груп експерименту (ЕГ та КГ): по 3 роботи кожної дитини: одна робота – з конструювання з паперу або картону, друга – з природного матеріалу або паперу з будь-якими варіантами сполучень та декорування, 3-я робота

виконувалася дитиною з викидного матеріалу. Аналізуючи роботи дітей за розробленими нами критеріями виявлення рівня творчої самостійності дітей старшого дошкільного віку, ми отримали результати, визначені нами у табл. 2.3:

Таблиця 2.3.

Результати аналізу робіт дітей старшого дошкільного віку з художнього конструювання щодо виявлення рівня їхньої творчої самостійності

<i>Матеріал, що покладений в основу виконання роботи</i>	<i>Відповідність конструктивній технології</i>	<i>Новизна образу (відмінність від робіт інших дітей)</i>	<i>Деталізація художнього образу щодо його розкриття</i>
<i>Папір звичайний (або картон)</i>	Дотримано 70% дітей в ЕГ та 75% в КГ	<i>Повна:</i> 30% робіт дітей ЕГ та 25% в КГ <i>Суттєва:</i> 40% ЕГ та 50% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 30% в ЕГ та 25% в КГ	<i>Повна:</i> 40% робіт дітей ЕГ та 45% в КГ <i>Суттєва:</i> 30% ЕГ та 40% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 25% в ЕГ та 15% в КГ
<i>Великі та середні елементи викидного матеріалу</i>	Дотримано 45% дітей в ЕГ та 40% в КГ	<i>Повна:</i> 20% робіт дітей ЕГ та 15% в КГ <i>Суттєва:</i> 45% ЕГ та 50% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 35% в ЕГ та КГ	<i>Повна:</i> 30% робіт дітей ЕГ та 25% в КГ <i>Суттєва:</i> 40% ЕГ та 50% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 30% в ЕГ та 25% в КГ
<i>Великі та середні елементи природного матеріалу</i>	Дотримано 60% дітей в ЕГ та 70% в КГ	<i>Повна:</i> 35% робіт дітей ЕГ та 45% в КГ <i>Суттєва:</i> 35% ЕГ та 40% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 30% в ЕГ та 15% в КГ	<i>Повна:</i> 30% робіт дітей ЕГ та 25% в КГ <i>Суттєва:</i> 40% ЕГ та 50% в КГ <i>Практично відсутня:</i> 30% в ЕГ та 25% в КГ

Результати таблиці засвідчують, що найбільшою мірою діти визначають самостійність та творчість у роботі з папером і природним матеріалом. Ці ж показники визначаються й стосовно новизни художнього образу дітей, оскільки дітям важко надавати оригінальні образи з викидного матеріалу, з яким вони мало працюють на заняттях і мають змогу вправлятися у вільний час.

Отже, результати запровадження додаткових методик експериментальної роботи доводять, що:

- діти старшого дошкільного віку здебільшого налаштовані на ознайомлення з новим та цікавим для них видом діяльності – художнім конструюванням. Вони проявляють активність у різних видах цієї діяльності. Проте їм не вистачає відповідних знань, вмій і навичок, особливо – у роботі з викидним матеріалом.
- аналізом результатів творчих робіт дітей доведено, що створюючи їх, дошкільники надають перевагу тим видам технікам і декорувальним матеріалам, в яких можуть виявляти власний творчий потенціал.

Результати розподілу дітей 6-7 років за діяльнісно-операційним вихованості самостійності в їхніх заняттях художнім конструюванням надано у табл. 2.4:

Таблиця 2.4

Розподіл старших дошкільників за діяльнісно-операційним критерієм вихованості самостійності у заняттях художнім конструюванням

Рівні	Кількість дітей			
	ЕГ		КГ	
	осіб	%	осіб	%
Високий	5	33	5	33
Середній	8	54	7	47
Низький	2	13	3	20

За результатами проведення на констатувальному рівні діагностичних методів з дітьми 6-7 років, розподілених на ЕГ та КГ, було виявлено у них рівні вихованості самостійності у заняттях художнім конструюванням. Узагальнені дані рівнів подаємо в табл. 2.5:

Таблиця 2.5

Розподіл дітей 6-7 років за вихованістю в них самостійності у заняттях художнім конструюванням (у %)

Рівні	Структурні компоненти						Усього	
	когнітивний		мотиваційний		Операційно-практичним			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	20	26	20	26	33	33	24	28
Середній	60	54	54	48	54	47	56	50
Низький	20	20	26	26	13	20	20	22

Високий рівень характеризує дошкільників, як знають основи конструювання в цілому та розуміють особливості художнього втілення образу у даній діяльності. Малюки мають гарні практичні навички роботи з різними матеріалами, зацікавлюються можливістю роботи з новими. Старші дошкільники виявляють здатність до постановки мети та реалізації етапів роботи за внутрішньою розробкою. Вони майже завжди визначають здатність о виконання оригінальної та творчої роботи, не копіюючи зразки або роботи однолітків. До робіт останніх вони відносяться творчо, пропонують нові, свої ідеї, вміють злагоджено працювати в групі. У їхній поведінці лише зрідка визначаються негативні прояви у зв'язку із труднощами у роботі. Поряд із самостійністю, діти цього рівня виявляють комплекс якостей, як зосередженість, впевненість у собі, креативність тощо.

У роботі таких дітей більшою мірою цікавить етап творчої роботи, ніж механічне, репродуктивне виконання поставлених педагогом завдань. Таких дітей було виявлено 24% в ЕГ та 28% у КГ.

Середній рівень характерний для малюків, які знають обмежену кількість приймів роботи, переважно – це елементарні прийоми роботи з папером, конструктором. Навички роботи у різних техніках достатньо сформовані. Дитина цього рівня лише частково визначає можливість здійснювати самоконтроль за проведенням роботи, за складнощів у роботі можуть визначатися негативні прояви у поведінці, що може призводити до втрати інтересу до роботи. діти середнього рівня характеризуються бажанням виконати роботу правильно відповідно до зауважень педагога, а не самостійно та творчо. Вони не в змозі без допомоги дорослого скласти програму реалізації задуманого. Дітей середнього рівня виявлено 56% в ЕГ та 50% в КГ.

Низький рівень притаманний старшим дошкільникам, які визначають обмежені, негрунтовні знання та уявлення у сфері художнього конструювання. Слабкі знання та несформовані навички роботи з різними матеріалами та техніками не дозволяють їм створювати цікаві та новітні поробки. Поведінка дітей низького рівня відрізняється певною некерованістю в ситуаціях технічних складнощів у роботі. Малюки не цікавляться колективними творчими заняттями, оскільки не в змозі продукувати креативні ідеї або скеровувати технічний хід роботи. Вони постійно потребують допомоги дорослого на елементарному рівні. Ними було виявлено малюків цього рівня 20% в ЕГ та 22% у КГ.

Узагальнення кількісних даних засвідчило, в цілому, низький рівень вихованості самостійності у переважної більшої досліджуваних у процесі їхніх занять художнім конструюванням. Водночас наявність дітей, які під час констатувального експерименту продемонстрували високий рівень означеної вихованості, доводить спроможність старшого дошкільника до самостійних та творчих робіт у галузі художнього конструювання, що надасть дитині у

майбутньому удосконалити не тільки свої технічні можливості у даній роботі під час навчання у школі, але й реалізувати особистісний потенціал.

Таким чином, проведене нами на констатувальному рівні експериментальне дослідження засвідчило, що стан практики ЗДО не сповна відповідає сучасним вимогам до виховання й розвитку дитини, її особистісного зростання, опанування необхідних навичок діяльності, вияву творчості, здатністю до постановки мети майбутньої роботи та її самостійної реалізації в різних видах діяльності, у тому числі – у художньо-конструювальній.

Проведене нами експериментальне дослідження надало результати, обробка яких засвідчила необхідність проведення системи педагогічних дій щодо корекції діяльності вихователів з виховання самостійності у дітей 6-7 років в художньому конструюванні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

З метою вивчення стану практики закладу дошкільної освіти щодо його відповідності сучасними вимогам до розвитку особистості дитини, виховання у неї базових якостей, а також з'ясування ефективності процесу художнього конструювання, в якому можливо досягти якісних результатів у вихованні самостійності, нами було проведене експериментальне дослідження на констатувальному рівні.

Дослідження здійснювалося у двох напрямках експерименту – зі старшими дошкільниками та вихователями ЗДО. Було використано такі діагностичні методики: у напрямі роботи з дітьми 6-7 років: індивідуальну бесіду щодо з'ясування ставлення малюків до самостійності при виконанні роботи; колективну бесіду щодо визначення їх відношення до занять художнім конструюванням; спостереження за характером і специфікою занять дітей художнім конструюванням з огляду на виховання у них самостійності; вивчення продуктів дитячої діяльності.

З вихователями: спостереження за педагогічною діяльністю вихователя щодо використання ним методів, прийомів і засобів виховання самостійності у дітей в процесі занять художнім конструюванням; аналіз матеріальної бази старшої групи на відповідність умовам розвитку самостійності у дітей в художній діяльності; анкетування вихователів щодо з'ясування їхньої компетентності у вихованні самостійності у дошкільників у заняттях з конструювання.

З'ясовано, що вихователі, у цілому, обізнані із проблемою виховання самостійності у дітей, починаючи із раннього віку. З цим вони зістиковуються в організації різних видів діяльності дітей. Проте, художньо-конструювальна є специфічним видом роботи, який вимагає знань та умінь роботи у даній сфері, розуміння її логіки стосовно дітей різного віку. Гарні результати визначають у роботі педагога, які ведуть факультативні заняття.

Вихователі визначили слабку мотивацію на проведення ґрунтовної

роботи зі старшими дошкільниками. Вони роблять упор у роботі на конструювання, а не на повномірну роботу над наданням образності виробу. Педагоги слабо орієнтуються на логіку етапності у даному виді роботи, в основному вболіваючи за засвоєння дітьми необхідних технічних умінь. Відсутність системності та чіткої етапності у роботі призводить до порушення логіки самостійності роботи над поробкою, яку також засвоюють діти.

Матеріальна база старшої групи ЗДО є не укомплектованою необхідними матеріалами, у тому числі – різними видами паперу, природного та викидного матеріалів, плоскими конструкторами, що не надає можливості дітям експериментувати з приміненням їх у різних за образністю та технологічними особливостями роботах.

Для з'ясування рівнів вихованості самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням ми розробили такі критерії (мотиваційний, поведінковий, діяльнісно-операційний) та відповідні показники, за якими по проведенню експерименту було виявлено три рівні (високий, середній, низький) стосовно дітей 6-7 років.

Визначено, що діти мають розвинені до віку технічні уміння конструювання, проте самостійне їх виявлення відбувається у роботах з нескладними образним планом, без розгорнутого технологічного плану, переважно – репродуктивного або частково-творчого спрямування. Переважна більшість дітей відчують самостійність тільки під час відтворення за нескладними завданнями або інструкціями вихователя до здійснення роботи. У той же час, практично неможливі творчо-самостійні прояви у переважної більшості дітей саме через дотримання етапності занять, нерозуміння дітьми його методичних та мотиваційних засад.

Усе визначене нами в експериментальній роботі надає підстави для виявлення умов оптимізації виховання самостійності у старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням, розробки та реалізації відповідної коригувальної експериментальної програми.

РОЗДІЛ 3
ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ
САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ
ХУДОЖНІМ КОНСТРУЮВАННЯМ

3.1. Обґрунтування принципів та організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в їхніх заняттях художнім конструюванням

Проведення експериментального дослідження на констатувальному рівні та вивчення реального стану практики роботи з дітьми старшого дошкільного віку у галузі перетворювальної діяльності дозволило нам визначити, що організація даного процесу неповно мірно базується на тих педагогічних основах, які притаманні специфічному щодо цього процесу художнього конструювання.

Щодо цього, перед розробкою системи коригувальної роботи щодо підвищення ефективності роботи з дітьми у галузі означеного вище виду діяльності, ми визначили найбільш суттєві загально дидактичні та спеціальні мистецькі принципи, викладені нами нижче.

Принцип **гуманістичної спрямованості**, що передбачало максимальне використання особистісно орієнтованого підходу до взаємодії дорослого та дитини, встановленні гуманних взаємин між дітьми. Нами було зовсім вилучено зі спілкування з малюками такі авторитарно-дисциплінарні вказівки, як «Виконуйте все, як я», «Діти, ви маєте зробити ...», оскільки використання таких установок відображує сприймання дитини не як суб'єкту діяльності, але як безпосереднього об'єкту педагогічних впливів. Ми погоджуємося з думкою М. Крулехт, яка вважає, що неправильно обраний підхід до творчого спілкування з дітьми формує у них пасивну реакцію,

знижує їхню зацікавленість, позбавляють проявів ініціативи [37, с. 13].

В. Логінова виступає проти авторитарного, усередненого, стандартного навчально-виховного процесу, розрахованого на абстрактну людину, проти превалювання форм повинності по відношенню до дитини, проти жорсткого відбору засобів виховання. При такому підході виявляється незатребуваною суспільством і сама талановита особистість педагога, від якої вимагається робота тільки в жорстких рамках стандартів [50, с. 30.]

Принцип **оптимального поєднання різних форм** навчання визначається необхідністю включення до організації роботи з дітьми усіх видів робіт, які сприяють розвитку у них конструктивного мислення, бачення основ створення майбутнього виробу, його форми, художнього образу тощо. Оскільки в сучасній практиці роботі з дітьми зберігається лише заняття з конструювання, проте відсутнє безпосереднє заняття з художньої ручної праці, слід максимально використовувати потенціал самостійної художньо-предметної діяльності дітей у другу половину дня. Також цінними будуть різні види поза заняттєвої діяльності (перегляди матеріалів, мистецькі бесіди, розглядання творів, екскурсії, творчі майстерні тощо).

В аналізі сутності даного педагогічного принципу ми послуговувалися працями науковців О. Акулової, Л. Артемової, А. Богущ, В. Захарченко, Н. Короткової, Р. Миронової, Н. Луцан, Г. Пантелєєва, Л. Парамонової, М. Савченко та ін., в яких розглядалися ті чи інші питання організації життєдіяльності дітей, спрямованої на виховання в них самостійності в різних видах діяльності.

Принцип створення **потреби у набутті знань і навичок**, розроблений в мистецькій концепції Б. Неменського [49], обґрунтовується тим, що навички конструювання, рукоділля тощо передбачають, перш за все, певні технічні уміння. У той же час, дитина, оволодівши ними, не завжди має розвинену уяву, фантазію та «бачення» образу, який вона може створити із запропонованих матеріалів. Б. Неменський вважав, що у роботі з дітьми обов'язково створювати такі умови для творчості та пошуку, коли задум

буде вести до знаходження новітніх рішень, виявлення цікавих засобів художньої виразності. Тоді пошук знань, творчих ідей, варіантів роботи буде більш плідним та цікавим для дошкільників.

Принцип **розвиваючої взаємодії дорослого та дитини**, у процесі якої відбувається засвоєння дітьми способів виконання роботи над поробкою, технік, прийомів роботи з матеріалом, створюються активні збудники до самостійного виконання малюками художньо-конструктивних робіт, надаються можливості дошкільникам для широкого вибору тематики робіт та супроводжуючих щодо цього елементів роботи (вибір матеріалів, об'єднання в підгрупи, вибір техніки створення поробки тощо) та їх самостійного варіативного використання в особистісному досвіді.

У розробці нашої системи роботи, окрім зазначених вище принципів, було визначено три найбільш суттєві умови, які стосувалися організації та методики проведення роботи з дошкільниками у галузі дитячого художнього конструювання щодо підвищення їх самостійності у процесі роботи даного виду.

Перша умова: організація творчо-розвивального середовища, яке сприятиме проведенню роботи з художнього конструювання зі старшими дошкільниками. Як визначали результати констатувального експерименту, художньо-творча практика закладу дошкільної освіти більшою мірою спрямована на пошук цікавих для дітей форм роботи, урізноманітнення тематики тощо. Проте, велике значення для досягнення її ефективності відіграє створення такого середовища, яке б спонукало малят до занять, створення нового творчого продукту, підтримувало їхні пошуки, бажання спільної творчої роботи.

Організація середовища для занять художнім конструюванням розглядається дослідниками у контексті його створення як предметно-розвивального.

Найбільш суттєво питання стосовно першої визначеної нами умови розглянуто у працях Н. Ветлугіної, Н. Голоти, О. Долинної, А. Івершинь,

Л. Калуської, К. Крутій, О. Низьковської, Г. Пантелєєва, В.Тименка, І. Цюпак, та ін.

Так, відомий український вчений К. Крутій вважає, що предметно-розвивальне середовище має являти собою «природні, комфортні, раціонально організовані обставини та матеріали, ... під час добору яких педагоги орієнтуються на пізнавальні інтереси та запити дітей». метою створення такого середовища є забезпечення підтримки щодо ствердження у дитини впевненості у собі, надання їй можливості випробовувати свої можливості, реалізувати здібності, а також реалізувати власну самостійність та утвердитись як активний діяч у побудові власного образу «Я» [41]

Найбільш ґрунтовно питання, які стосуються аналізу умов для проведення занять дітей художнім конструюванням («дитячим дизайном») висвітлені в праці Г. Пантелєєва «Дитячий дизайн» [52, с. 57]. Зокрема, йдеться про те, що в груповій кімнаті для роботи з конструювання повинен бути обладнаний так званий художній осередок, де є у вільному для малюків доступі папір різних видів, засоби для склеювання, розрізання, малювання тощо.

Доцільно й відповідним чином обладнати приміщення, модульно та змінно розташовуючи на стінах зразки творів декоративно-ужиткового мистецтва, зразки конструктивних робіт, дизайну різних об'єктів тощо. На необхідність мобільності такого осередку дитячої творчості вказувала Т. Комарова, яка, реалізує «естетичний принцип сучасного інтер'єру», що дозволяє ознайомлювати дітей з такими поняттями дизайну, як: «кольорове рішення», «зонування», «планування» тощо [48].

На жаль, практично усі заклади дошкільної освіти в Україні не мають спеціальних приміщень для самостійних занять дітей художньо-естетичною діяльністю, у тому числі – й гуртковою роботою. Дуже доречними щодо цього є дитячі дизайн-студії. Вони нбайбільшою мірою реалізують конструктивний підхід до організації роботи, мають необхідний щодо цього простір приміщення, можливості проводити роботу з різними групами

учасників.

Друга умова. Забезпечення необхідного рівня компетентності вихователів у проведенні занять з художнього конструювання з урахуванням їх виховного потенціалу.

В організації роботи щодо навчання дітей художньому конструюванню однією з найсуттєвіших вимог є відповідність рівня компетентності дорослих (перш за все – педагогів) щодо її проведення. Як було визначено у нашому експериментальному дослідженні, попри стабільність та певну педагогічну відповідність проведення занять з конструювання, їх результативність не визначає високий рівень самостійності дітей щодо цього. Вихователі не повною мірою обізнані із специфікою проведення роботи у галузі предметно-перетворювальної діяльності взагалі, художнього конструювання та дитячого дизайну, – зокрема.

Як наслідок – діти 6-7 років продовжують працювати за зразком, який надає педагог та за його численними коментарями та підказками. Рівень самостійності за таких умов не визначається в дитячих роботах не тільки стосовно художнього образу поробки, але й щодо обрання технології виготовлення, яке зумовлюється його логікою (як у техніці оригамі, де кілька робіт створюється на одній, базовій основі).

Ми погоджуємося з думкою О. Попович стосовно того, що й нині у ЗДО залишається поширеним фактором формування конструктивних навичок, що виявляється тоді, коли заняття планується за задумом, коли педагог на його початку пропонує дітям пригадати, що вони засвоїли раніше та відтворити вже знайоме. Це виховує дитину лише як виконавця розпоряджень дорослого, зумовлює становлення одноманітних форм свідомості та поведінки малюка [54, с. 6].

У працях вчених І. Дичківської, Л. Калуської, М. Крулехт, Л. Арістової, О. Брежнєвої, О. Демидової, В. Ждан та ін. розглядалися питання підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку з урахуванням занять конструюванням.

При проведенні роботи з дітьми вихователь має виявляти такі особистісні якості, як самоволодіння у різних психолого-педагогічних ситуаціях, позитивні сприйняття реальності, створення доброзичливої та творчої атмосфери у дитячому колективі.

Ми урахували думку О. Демидової при розробці нашої системи роботи з дітьми та педагогами стосовно необхідності володіти педагогові спеціальними мобілізаційними уміннями, як-от: привернути увагу дошкільнят й розвинути у них стійкий інтерес до навчання, трудових (конструктивно-перетворювальних) дій, озброїти навичками навчальної роботи та уміннями реалізовувати вже набутий досвід [18, с. 5].

Вихователь повинен володіти необхідними навичками роботи з різними матеріалами та у різних техніках, при цьому маючи необхідний тривалий досвід такої роботи, а не тільки готуючись до заняття й створивши до показу один-єдиний зразок.

Третя умова. Опора на використання у художньо-конструювальній роботі з дітьми завдань проблемного та творчого характеру. Як визначили результати констатувального експерименту, низький рівень самостійності дітей в їхніх заняттях художнім конструюванням пояснюється недотриманням педагогами методики щодо надання даному процесу творчого та самостійного спрямування. Перш за все, це відбувається через використання вихователями переважно завдань репродуктивного та наслідувального характеру.

Поняття «творчі завдання» використовуються в дошкільній освіті у сфері самостійної діяльності дітей (Н. Ветлугіна, О. Дибіна, Т. Казакова, О. Радинова, Є. Фльоріна та ін.). Даний термін використовується для характеристики дитячої творчості як не повністю самостійної діяльності дитини, а такої, що здійснюється під безпосереднім керівництвом дорослого, який, за висловом Н. Ветлугіної, організовує обстановку, умови, матеріали, спонукає дитину до творчих дій [76, с. 29].

Творчі завдання мають наступну класифікацію:

- завдання, які навчають дітей первинного орієнтування у будь-якому виді творчої діяльності;
- завдання, які містять в основі самостійну діяльність дитини.

Як бачимо, сама логіка творчих завдань визначає елемент самостійності, що й буде розкривати як рівень докладених малюком зусиль в роботі, відсутність допомоги з боку дорослого або інших дітей, а також новизну створеного образу у виробі.

Творчі завдання надають можливість дітям використовувати в індивідуальній або груповій роботі на заняттях художньо-продуктивною діяльністю вже набуті знання та навички задля розв'язання нових, цікавих, не відомих раніше пізнавальних завдань.

Як зазначає С. Матвієнко, гарно продумані вихователем творчі та проблемні завдання (як-от: знайди інше рішення, зміни, придумай тощо), спонукають малюка до пошуку нових рішень, комбінацій, видозмін вже зробленого, усвідомлення своїх можливостей знаходження варіантів застосування своїх робіт у побуті тощо [46].

Завдання проблемного характеру сприяють розвитку у дитини умінь опанування нових видів робіт у галузі конструювання, рукоділля тощо. Використовуючи творчі завдання, дорослий розширює життєвий та практичний досвід дитини, розвиває в неї уяву та фантазію. Чим більше малюк бачив, чув та пережив, тим більше він знає та засвоїв, отже – за інших рівних умов більш значимо та продуктивно буде діяти його фантазія, реалізовуватися самостійні рішення, задумки тощо.

Важливою складовою самостійних дитячих відкриттів є способи діяльності. Задля цього педагоги, як правило, ставлять перед дитиною завдання або використовувати вже відомі їй способи дій, або шукати нові. Останні пов'язані із особливими завданнями, які мають проблемний характер. При цьому новизна цих способів відрізняється суб'єктивністю, тобто вона відноситься до діяльності конкретної дитини (або групи дітей, які працюють на поробкою).

Для різноманітних способів конструювання та оригінального примінення різноманітних матеріалів у роботі з дітьми 6-7 років можна використовувати образні ігрові вправи. Також з малюками цього віку можливо добирати різні, пов'язані між собою, види робіт, які спрямовані на вияв пізнавальних, творчих, художньо-образних, конструктивних та інших здібностей дітей.

Нами було ураховано, що виховання самостійності як особистісної якості слід розглядати в динаміці її розвитку, яка характеризується поступовим переходом від наслідування до творчості. При цьому змінюється характер керівництва з боку дорослого, рівень допомоги поступово зменшується.

При визначенні тематики для виготовлення іграшок та поробок на заняттях та поза ними ураховувалися:

- 1) вікові особливості та можливості дітей;
- 2) доступність та посиленість тематики для дітей 6-7 років;
- 3) різноманітність цікавих образів та предметів навколишнього світу (тварини, комахи, будинки, ляльки, меблі, транспорт тощо).

Таким чином, розробка системи роботи з підвищення ефективності роботи щодо виховання у дітей 6-7 років самостійності у процесі занять художнім конструюванням потребувала визначення та обґрунтування відповідних щодо цього принципів та умов реалізації, характеристику яких було надано у даному підрозділі.

3.2. Методика організації роботи з перевірки організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі художнього конструювання

Запровадження у практику роботи з дітьми розробленої нами системи коригування ефективності організаційно-педагогічних умов виховання у

старших дошкільників самостійності у процесі художнього конструювання базувалося на реалізації двох напрямів роботи – з дітьми та вихователями.

При цьому було передбачено реалізацію трьох етапів роботи, яка проводилася у період з 10.09. 2019 по 15.10. 2019 р. Експериментальна робота проводилася на базі ЗДО №17 м. Ніжина, де здійснювався констатувальний експеримент. Розпочинаючи запровадження нашої системи коригувальної роботи, ми, перш за все, провели кілька заходів у напрямі роботи з педагогами, оскільки вони здійснювали важливі елементи запланованих нами форм роботи з дітьми або проводили їх за нашим проханням.

Перш за все, ми виступили на педагогічній раді садка із доповіддю, в якій було репрезентовано логіку та етапність нашої роботи, розкрито роль кожного з учасників даного процесу. Ми детально розповіли, чим специфіка запланованої ними роботи відрізняється від організації самостійної художньо-продуктивної діяльності дітей з урахуванням етапності навчання дітей конструюванню. Нами також було визначено, що у садочку створено недостатні умови задля проведення цікавої та ефективної роботи з дітьми. Зокрема, це стосується й організації розвивального середовища. Предметне наповнення групової кімнати та куточка творчості не повністю відповідає вимогам чинних програм дошкільної освіти.

Зважаючи на виявлений нами низький рівень володіння вихователями старшої групи методики проведення роботи з конструювання та виховання щодо цього у дітей самостійності, ми запланували кілька форм роботи з педагогами щодо поглиблення їхніх знань у даній сфері.

Виходячи з виявлених нами недоліків існуючої практики ЗДО, було визначено **мету формувального експерименту**: розробити і дослідно-експериментальним шляхом перевірити ефективність системи роботи, що забезпечить дієвість організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі їхніх занять художнім конструюванням.

При розробці системи роботи, яка, на нашу думку, повинна забезпечувати більшу ефективність зазначеного вище процесу в його організації щодо реалізації педагогічних можливостей суб'єктів даного процесу, ми урахували дані наукових праць Ю. Демидової, О. Удіної, В. Риндака, В. Гурвіца, Л. Парамонової, В. Єзикеєвої, Г. Пантелеєва, І. Цюпак та ін., які стосувалися питань виховання самостійності у дітей та організації роботи з навчання дітей художньому конструюванню.

Також ми використовували ряд авторських програм щодо організації занять дітей художньо-продуктивною діяльністю, таких як:

- 1) програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості»;
- 2) Тарабарина Т. Оригами и развитие ребенка.

Також нами було зроблено міні-доповідь на методичному семінарі під назвою «Як виховати самостійність у дитини у процесі її роботи з папером». В основу нашої доповіді було покладено матеріали посібника І. Білої «Дитяча творча конструкторологія» (2012 р.), в якому ґрунтовно розкрито психолого-педагогічні механізми формування основ творчого конструювання у дитячому віці, що передбачає вироблення самостійності у дітей як спільного поля в їхніх творчих проявах [30].

Даний посібник було включено нами до іншої літератури, яку ми презентували для вихователів та методиста закладу дошкільної освіти в тематичній виставці науково-методичної літератури «Художнє конструювання як засіб виховання самостійності дитини». Багато із посібників, які репрезентувалися на виставці, були присвячені методичним питанням організації художньо-перетворювальної та конструктивної діяльності дітей.

З тим, щоб оновити та поповнити знання вихователів з організації різних форм роботи з дошкільниками з художнього конструювання, ми створили папку ілюстративних матеріалів «Творче конструювання дошкільників у ЗДО: кращі зразки робіт».

Використовуючи сучасні медійні ресурси, для розміщення на сайті садочка нами було укладено добірку відео матеріалів для педагогів та батьків під назвою «Конструємо з паперу». Матеріали даної добірки лягли в основу тієї системи роботи, яка проводилася нами з дітьми старшої групи.

Особливу увагу при проведенні формувального експерименту було приділено роботі з дітьми 6-7 років в навчанні їх художнього конструювання. В основу роботи з ними було покладено принцип системності та послідовності, дотримано чіткого планування роботи, розроблено конспекти занять з конструювання та різних форм поза заняттєвої роботи, характеристику яких відповідно до етапів її проведення буде надано нижче.

В основу нашої експериментальної роботи було покладено роботу з папером, його різними видами та з урахуванням прийомів, які діти опанували на попередніх вікових етапах.

Реалізацію експериментальної методики було розпочато з *підготовчого етапу*, у проведенні якого реалізовувалися наступні завдання:

- 1) викликати у дітей інтерес до занять художнім конструюванням;
- 2) закріпити практичні уміння роботи з папером, набуті у попередній групі.
- 3) сформувати систему необхідних знань та умінь конструювання відповідно до вікових можливостей дітей;

Реалізація цієї мети здійснювалася через проведення запланованих занять, які є основною формою організації навчання дітей у ЗДО. Саме тому у процесі їх проведення за використання різноманітних методів, прийомів, у тому числі – проблемного та творчого характеру надається можливість вирішення основних та часткових завдань навчання дітей конструюванню та формуванню у даному процесі самостійності.

Заняття, розроблені нами, супроводжувалися пізнавальними бесідами «Звідки папір прийшов», «Як виготовляють папір». Ми використовували також дослідницьку роботу з папером, яка дозволила дітям переконатися у

властивостях паперу щодо його використання у подальшій практичній роботі. Задля цього перед кожною дитиною розкладаються інструменти та матеріали, необхідні для проведення різних дослідів з папером. Експериментатор, проводячи разом з дітьми досліди, коментує цю процедуру й ставить перед дітьми наступні питання:

а) визнач відтінки і кольори паперу;
б) розрізни різні види паперу та картону за товщиною;
в) визнач, що з папером можна робити (рвати, різати, гофрувати, стригти, згинати тощо);

г) з'ясуй, попливе чи потоне клаптик паперу під дією води. Як це залежить від товщини паперу? Від його текстури?

г) стисни клаптик паперу і розглянь його форму після стискання. Порівняй реакцію цього матеріалу на стискання. Чи схоже це на стиснуту пружину?

д) проведи тупою стороною ножиць по нарізаних паперових стрічках (довжина 8, ширина 1 см). Що сталося зі стрічкою?

Після проведення такої дослідницько-пошукової роботи дорослий повинен ще раз перерахувати усі визначені дітьми властивості паперу. Потім, у колективному обговоренні з дітьми визначити, яким чином можна використовувати властивості паперу у практичній роботі з цим матеріалом.

Одним із додаткових прийомів, яким можуть оволодіти діти старшого дошкільного віку у роботі з папером є гофрування. Для його опанування ми брали до роботи щільний папір (як для малювання). Знання про види та властивості паперу необхідні дітям, оскільки конструювання за типом оригамі зумовлює усвідомлений та самостійний вибір матеріалу в залежності від конструкції та зображувальних (сюжетно-образних) завдань.

Цей етап передбачав використання різноманітних педагогічних ситуацій, які підводили малят до розуміння того, за рахунок чого досягається виразність у конструкції та композиції поробки. Але при цьому ставиться мета, яка саме зумовлює етапність у роботі, а отже – рівень

самостійності створення. До цього, у процесі роботи діти повинні виявляти посидючість, старанність, додавати власну фантазію та елементи творчості.

Для проведення подальшої роботи нам обов'язково необхідно було пригадати, які саме способи конструювання (з паперу) були засвоєні дітьми у середній групі. Усього на першому етапі нами було проведено три заняття, одне з яких було на закріплення набутих умінь роботи з папером, два інших заняття включали в зміст проблемні завдання, які стосувалися використання малюками вже відомих способів конструювання за нових умов.

На двох останніх заняттях ми послідовно надавали дітям завдання проблемного характеру, для вирішення яких необхідно було використовувати вже відомі їм способи в нових умовах. Ці завдання надавалися наступним чином. Експериментатор розміщував на дошці зразки готових поробок (будинок, ялинка, парканчик), які виконувалися дітьми одним із відомих їм способом, пропонував спочатку розглянути та проаналізувати їх, а потім зробити самостійно.

Аналізуючи діяльність дітей щодо вирішення таких завдань, ми переконалися, що вони достатньо швидко зуміли самостійно «побачити» в поробці відомий за попередньою роботою спосіб складання паперу (гофрування) та перенести його в нові умови. Після закінчення конструювання поробок на заняттях діти активно використовували виготовлене в іграх та драматизаціях: «Чарівний ялинковий ліс», «Маша та Ведмідь», «Гном у великому місті» тощо.

Другий етап, *мотиваційний*, мав на меті підвищити інтерес дітей до конструктивної діяльності. вирішувалися наступні завдання:

- 1) продовжувати роботу з формування у дошкільників прийомів роботи з різними видами паперу та декорування поробок на завершальному етапі роботи над ними;
- 2) збагатити уявлення та враження дітей про навколишнє, що слугуватиме основою їх творчих самостійних робіт;
- 3) сприяти розвитку у дитини цілепокладання та кмітливості, здатності

до самостійного комбінування та створення нових поробок за задумом.

На цьому етапі ми використовували такі форми роботи, як: екскурсія до краєзнавчого музею (проводили вихователі в контексті організації роботи з патріотичного виховання);

З метою розвитку у дітей ціле покладання ми організували серію із 3-х занять, у процесі проведення яких у дошкільників формувалися уявлення стосовно процесуального характеру діяльності, про критерії незалежності у ній, процесу та мети діяльності. Заняття було організовано як спільно індивідуальну діяльність за умовами та задумом. Допускалося часткове повернення до створення робіт за зразком (у найбільш складних роботах).

Розроблена нами серія занять формувального експерименту розкривала деякі методичні особливості, які сприяли оптимізації процесу формування самостійності в дітей у самостійно-індивідуальній діяльності. усвідомленість дітьми процесуального характеру діяльності проходила за рахунок дотримання процесів планування, контролювання, оцінювання у зовнішньому плані через використання наочності, ескізу, послідовності виконання зображуваного.

Для нас було важливим підтримувати та стимулювати в дітей бажання діяти незалежно в діяльності, розвивати здатність до усвідомленого вольового напруження. На цьому етапі ми широко використовували доручення бути відповідальними за окремі ділянки роботи. Завдяки діагностиці самостійності дітей, ми визначили, наскільки доцільно створювати колективні роботи типу колажу.

З метою підвищення зацікавленості дітей виконанням роботи, ми застосовували такі форми художньо-збагачувальної роботи, як «Творчі майстерні». Усього впродовж цього етапу експерименту було проведено дві таких форми з дітьми, де ми розглядали з дітьми зразки робіт дітей у техніці паперопластики, створення колажу на основі аплікацій з паперу та рослинного матеріалу.

На *третьому, практичному етапі*, основними завданнями роботи

було:

- 1) виявлення набутих дітьми умінь самостійності у колажі;
- 2) активізація творчого потенціалу дитини, що передбачає створення продукту, відмінного від задуму та практичних навичок інших людей;
- 3) формування творчої ініціативи дітей, що позитивно впливає на формування ряду особистісних якостей – активності, творчості, самостійності тощо.

На даному етапі нами було задіяно такі *методи*, як: актуалізація попередньо набутих знань та умінь, метод аналогії, демонстрація, вправлення, змагальний, розповідь вихователя. Основним *видом* роботи на третьому етапі був колаж на основі роботи з папером. Темою роботи було обрано «Наш дитячий садок розквітає навесні». З тим, щоб мотивувати дітей на більш тривале виконання роботи, ми проводили її упродовж трьох занять у другу половину дня.

Відомо, що малюки практично не повертаються до завершення розпочатих творчих робіт. Чим менші за віком діти, тим важче педагогу залучити їх до продовження розпочатої справи. У той же час, відомо, що заняття художньо-продуктивною діяльністю вимагає від дітей терплячості, посидючості, старанності. Від розвиненості у малят зазначених вище якостей залежить якість виконання поробки, а це, у свою чергу впливає на мотивацію дітей до творчої роботи та самостійність.

Колаж – є видом художньої роботи, інтегративним засобом пізнання світу. Як правило, даний вид роботи діти здійснюють колективно або за підгрупами. Заняття колажуванням, як правило, мають творчий характер, без використання зразків. Отже, у нашому дослідженні важливим визначалося саме реалізувати у практичній роботі її творчий та самостійний характер.

З тим, щоб створити колективну роботу, ряд заготовок щодо цього діти виготовляли самостійно вдома. Головним завданням, настановою, яку ми надавали малюкам – зробити вдома окремі елементи загального колажу (наприклад, квіточки, але на якому дереві вони квітнуть, або це є квіти на

клубі – мають визначити самі малята).

Також ми не обмежували маленьких митців у доборі кольорів для квіток та матеріалу (за видами паперу), з тим, щоб не знижувати інтерес дітей до власної, індивідуальної та колективної праці.

Результатом проведеного колажування стала виставка робіт дітей експериментальної групи, які вони здійснювали упродовж усіх трьох етапів експерименту. Центром такої виставки стала колажна колективна робота, де кожна дитина знайшла місце для своїх творчих задумів. На виставку було запрошено батьків дітей групи, а також вихованців середньої групи, з тим, щоб зацікавити їх творчою роботою, допомогти зрозуміти, що кожна дитина є творцем і повинна вірити у власні сили.

Таким чином, з метою активізації рівня самостійності у дітей 6-7 років у процесі художнього конструювання нами було реалізовано програму, яка базувалася на виконанні робіт з папером та у колажуванні. Також було проведено низку видів робіт з педагогами, що було спрямовано на удосконалення їхніх знань та практичних умінь стосовно методики організації роботи у галузі конструювання.

3.3. Оцінка ефективності організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в їхніх заняттях художнім конструюванням

По завершенню формувального експерименту з метою визначення ефективності проведеної роботи та правильності обрання умов виховання самостійності й у дітей у заняттях конструюванням (дитячим дизайном), нами було проведено повторний контрольний зріз.

На даному етапі практичної роботи ми запровадили ті ж методи діагностики, що й на констатувальному етапі. Надамо короткий аналіз отриманих нами результатів. Так, у повторній *колективній бесіді*, малята

вказали на те, наскільки їх цікавлять заняття конструювання. При цьому 85% дошкільників ЕГ зазначили, наскільки їм було цікаво включитися до запропонованої нами роботи, у той же час, як в КГ, де малята займалися запланованими попередньо видами продуктивних робіт із вихователями, лише 55% респондентів визначили свою зацікавленість даними заняттями. При цьому, ще 35% дітей КГ вказали на бажання й наділі конструювати після постановки нами додаткових питань. Решта малюків взагалі не брали участі у бесіді. Тоді, як в ЕГ таких дітей, що без охоти брали участь в обговореннях, було лише 5%.

Діти ЕГ, вказуючи на те, наскільки їх цікавить використання незвичного матеріалу у роботі, висловили думку, що було гарно конструювати із різних видів картону (щільний обгортковий, для коробок структурний та щільний).

Респонденти ЕГ детально проаналізували те, з яким задоволенням вони брали участь у колажуванні. Безперечно, така незвична та цікава робота стимулювала малят до прояву власних конструктивних можливостей. У порівнянні з попередніми відповідями (перший зріз), в ЕГ вже 70% респондентів вказало на те, що їм подобається прикрашати виріб, оскільки це є своєрідним завершенням роботи. при цьому 2/3 хлопчиків ЕГ зазначили, що вони частіше, самостійно та з більшим задоволенням стали вдома роботи різноманітні вироби. У КГ аналогічні відповіді ми почули від 33% малюків.

У повторно проведеній індивідуальній бесіді. Яка мала виявити ставлення дітей до того, наскільки важливо бути самостійним, старанно й з посидючістю виконувати роботу, самостійними себе визнали 85% респондентів ЕГ, яких попередньо було 65%, у той же час, у КГ ця цифра не змінилася й 70% так само вказало на свої особистісні можливості при виконанні різних завдань та включення до різноманітної роботи.

Змінилися й показники стосовно необхідності дорослого надавати дітям допомогу у їхніх заняттях. Якщо раніше цього потребувало 90% старших дошкільників в ЕГ, то по запровадженню нашої програми, лише

40% дітей 6-7 років відчувало невпевненість у своїх можливостях по виконанню роботи. Стосовно малюків КГ, такі показники залишилося достатньо високими, змінившись із 95% на 85%. На нашу думку, такі результати визначають з тим, що логіка роботи з дітьми у старшій групі продовжує репродуктивний тип ведення, який притаманний організації такої стосовно дітей більш молодшого віку.

Коротко проаналізуємо ті результати, які ми отримали у процесі повторно здійсненого спостереження за діяльністю дітей під час їхніх занять художнім конструюванням. Ми звернули увагу, що більша кількість старших дошкільників ЕГ визначала власні можливості самостійності під час роботи з папером. Спроби зробити виріб за все відомими конструкціями (базовими основами) або відшукувати власні варіанти.

Спостереження за характером діяльності дітей ЕГ та КГ за занятті з конструювання визначило, що діти ЕГ більшою мірою з розумінням визначають для себе логіку тієї роботи, про яку говорить їм вихователь. Так, при виконанні творчої роботи «Гусениця» було запропоновано дітям придумати кілька варіантів створення базових фігур (чотирьох кружечків діаметром 2 см) – у техніці скручування тонкої паперової стрічки, аплікацією, об'ємної конструкції типу «квітка».

При цьому повністю усі три можливі прийоми роботи зазначило 15% малят ЕГ, 5% дошкільників КГ. Два варіанти надало 45% дітей в ЕГ та 35% у КГ. Решта дітей одразу вказала на найлегший щодо виготовлення варіант з аплікування. Однак 40% малюків в ЕГ та 60% КГ усе ще очікували на чітко визначені вихователем завдання до роботи, не вбачали одразу для себе цікаві шляхи створення творчої роботи.

На цих же заняттях, з'ясовуючи особливості допомоги, яку отримують діти на початку роботи та в її перебігу, ми звернули увагу на те, що на початковому етапі діти обох груп експерименту.

Результати повторно проведених методик з дітьми старшого дошкільного віку подаємо в таблиці 3.1., яка відтворює у відсоткових показниках кожен із компонентів вихованості у дітей 6-7 років самостійності засобами художнього конструювання, а також динаміку розвитку означених компонентів в експериментальній і контрольній групах (табл. 3.1):

Таблиця 3.1.

Розподіл дітей 6-7 років за рівнями розвиненості самостійності у заняттях художнім конструюванням на етапі контрольного зрізу експериментального дослідження

Рівні	Структурні компоненти												Усього			
	когнітивний				мотиваційний				операційно-практичний							
	До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	20	26	25	25	20	26	35	30	33	33	40	35	24	28	35	30
Середній	60	54	65	55	54	48	55	50	54	47	55	50	56	50	58	55
Низький	20	20	10	20	26	26	10	20	13	20	5	15	20	22	7	15

З даних таблиці визначається, що запроваджена нами експериментальна програма надала відчутні позитивні результати, що простежується при аналізі кількісних результатів стосовно кожного критерію (проаналізованого в усіх групах експерименту).

Так, суттєво зросли відсоткові визначення за когнітивним критерієм сформованості самостійності у малюків, що є свідченням збагачення їхнього досвіду у даній сфері. Розуміння дошкільниками технологічних основ майбутнього роботи, визначення майбутнього алгоритму роботи без сторонньої допомоги дозволяє пришвидшити «проходження» етапів за

зразком, коментарем, оскільки самі діти здатні до визначення їхньої логіки.

У той же час, за даним критерієм у КГ відсоткові визначення на високому рівні його забезпеченості стали навіть дещо нижчими, що можна пояснити тематикою робіт, яку пропонувала вихователь дітям (вона могла бути недостатньо цікавою для малюків), технологічною складністю робіт тощо. Ми звернули увагу при аналізі результатів, що у КГ також не змінилися відсоткові показники стосовно низького рівня самостійності за когнітивним критерієм, за двома іншими критеріями теж не надто суттєво.

Отже, для організації роботи з конструювання та художньої праці (на основі дитячого дизайну) для дітей КГ не відбулося суттєвих змін у характері їхньої роботи (з репродуктивного до творчого); незначними виявилися й чисельні дані стосовно мотивації дітей на творчі роботи, оскільки малята відчують невпевненість у своїх силах. Тематика робіт, яку пропонує вихователь, стосується переважно конструювання споруд або фігурок тварин, що вже добре відомо дітям та не викликає у них інтересу.

Таким чином, отримані нами результати засвідчили ефективність визначених умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у їхніх заняттях художнім конструюванням стосовно ЕГ та вказали на необхідність удосконалення підходів до організації такої роботи, а також підвищення компетентності педагогів закладу дошкільної освіти з питань особистісного розвитку дітей у продуктивній діяльності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У даному розділі було представлено програму експериментальної роботи з виховання у дітей 6-7 років самостійності у заняттях художнім конструюванням, розкрито перебіг формувального експерименту та проаналізовано отримані результати.

Розроблена програма базувалася на ряді загально дидактичних принципів, що дозволило надати стрункості, логічності та методичній виваженості роботі. Метою реалізації експериментальної системи роботи, яка проводилася зі старшими дошкільниками та вихователями закладу освіти, була перевірка тих умов організації роботи з художнього конструювання, які, за результатами констатувального експерименту, могли надати ефективності щодо розвитку у малюків такої важливої особистісної якості, як самостійність.

Програма реалізовувалася у три етапи, кожен із яких визначав відповідну мету та завдання. Загальною основою проведення роботи з дітьми стало навчання їх прийомів роботи з папером, які визначали можливість для дітей опанувати різні, ще не засвоєні ними, прийоми складання паперу. Логіка створення програми зумовлювала доцільне поєднання багатьох елементів роботи, у тому числі – суто конструювальних, прийоми аплікації, декорування.

Головною метою упровадження системи роботи була така організація занять дітей художнім конструюванням, яка б витримувала правильну методичну основу, мала цікаву для дітей тематику робіт та була спрямована на кінцеве виконання малятами колективного виробу, у процесі виконання якого діти б засвідчили впевненість у власних силах, виконали поробку самостійно, із задоволенням, працюючи у команді, проте без суттєвої допомоги інших (як педагога, так і однолітків).

Пропедевтична робота з педагогами садочка була спрямована на удосконалення їхніх знань стосовно проведення роботи з художнього

конструювання, зазначено, за яких саме умов заняття ним малюків набудуть необхідного рівня самостійності (як виконавців) та творчої самостійності (щодо можливості віднайти оригінальне рішення або художній образ та втілити це у творчій роботі). З педагогами ми провели також наступні заходи: міні-доповіді на семінарі стосовно специфіки самостійного виконання конструювальних робіт з паперу, організовано виставку методичної літератури щодо визначення художньої та розвивальної основи занять дітей конструюванням.

На допомогу вихователям було укладено папку ілюстративних матеріалів із зразками кращих робіт дітей у даному виді конструювання (дитячого дизайну). Після проведення усіх запланованих форм роботи зі старшими дошкільниками ми провели повторний контрольний зріз, обчислення та аналіз результатів якого засвідчили правильність визначених нами умов ефективності процесу формування самостійності у дітей 6-7 років у їхніх заняттях художнім конструюванням.

Для малюків ЕГ по закінченню їхньої участі в експериментальній роботі визначився суттєвий перерозподіл у рівнях вихованості самостійності, оскільки 93% дітей не мали рівень вище мінімального, з достатньою мірою самостійності включалися до роботи, а найбільш суттєвий приріст даної якості зафіксовано стосовно дітей високого рівня (з 24% до 35%). На середньому рівні відбувся несуттєвий перерозподіл, який увібрав до себе частину малят з низького рівня розвиненості самостійності (з 56% на констатувальному етапі до 58% на контрольному). Тоді як відсоткові показники низького рівня самостійності визначаються для 7% дітей ЕГ, яких попередньо було 20%.

Для КГ результати залишилися у межах позитивної динаміки на 2-5%, обумовленими продовженням занять дітей художнім конструюванням, зростанням їх технічно-виконавських можливостей у даній роботі.

ВИСНОВКИ

Проблема виховання у дошкільників самостійності, з огляду на її актуальність, була об'єктом нашого наукового дослідження й вивчалася на теоретичному та емпіричному рівнях. За результатами її виконання ми дійшли до таких висновків:

За першим завданням нами визначено основні теоретичні підходи до проблеми виховання самостійності у дітей 6-7 років. З'ясована, що дана проблема залишається однією із найбільш актуальних з різних аспектів виховання та розвитку дитини – її соціалізації, морального виховання, підготовки до школи, особистісного розвитку тощо. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що самостійність більшою мірою пов'язується вченими з відокремленням від допомоги в будь-якій діяльності від допомоги, наявності необхідних знань, умінь та навичок, необхідної мотивації до здійснення роботи, відповідальним ставленням до її перебігу та завершення.

Стосовно дітей 6-7 років самостійність розглядається дослідниками як морально-вольова якість, яка визначає їх відповідальне та усвідомлене відношення до навколишнього, тієї діяльності, до якої вони включені. Самостійність дітей у діяльності пов'язана з такими особистісними якостями, як активність, відповідальність, наполегливість, посидючість тощо.

У межах теоретичної частини роботи нами уточнено зміст поняття «виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням», під яким розуміється процесі, спрямований на розвиток у дитини уміння чітко орієнтуватися у даному виді конструктивної діяльності, осмислювати алгоритм роботи, добирати необхідні засоби для її здійснення

За другим завданням нами було визначено критерії, показники та рівні вихованості самостійності у дітей 6-7 років у заняттях художнім конструюванням. При розробці даних критеріїв ми спиралися та визначену

науковцями структуру самостійності, яка визначалася стосовно різних видів діяльності дитини наступним компонентом: вольовим, морально-ціннісним, поведінковим, когнітивним. На основі такої структурності самостійності та з обґрунтуванням специфіки художнього конструювання, яке передбачає створення на конструктивній основі нового художнього продукту, а також знання операційності процесу, сформованих умінь роботи на кожному з етапів конструювання та її етапності, ми виявили та обґрунтували критерії та показники вихованості самостійності дітей 6-7 років у їхніх заняттях художнім конструюванням. Ними є мотиваційний критерій, який обумовлює бажання дітей діяти за своєї ініціативи, здійснювати самоконтроль за веденням роботи та самокритичної оцінки виконаного. Поведінковий критерій визначав прояви у діях та поведінці дітей стовно їхньої активності у власній роботі та діяльності інших, відповідальності, прагненні надати їм творчості. Діяльнісно-операційний критерій за показниками визначав уміння малюка виконувати технологічні операції без допомоги іншої людини, умінні експериментувати з матеріалами та тривало над виробом працювати.

На основі даних критеріїв та показників на теоретичному рівні визначено три рівня сформованості самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами художнього конструювання: високий, середній та низький.

За третім завданням нами проаналізовано стан практики закладу дошкільної освіти щодо виховання у дітей старшого дошкільного віку самостійності в заняттях художнім конструюванням, що з'ясовувалося у перебігу констатувального експерименту та при аналізі отриманих результатів. Для проведення експериментальної роботи нами було розроблено методики, які запроваджувалися у напрямі роботи з вихователями та старшими дошкільниками. За результатами проведення методик з'ясовано, що педагоги визначають важливість проблеми особистісного розвитку дитини 6-7 років як умови забезпечення її психологічної готовності до школи. Проте, відчуваючи недостатність

психологічної готовності до реалізації роботи з особистісного розвитку малят у загальному, виховання у них ряду базових якостей, у тому числі – самостійності, вихователі не визначають професійної активності у даному питанні. Поглиблення знань, удосконалення професійної компетентності здійснюється через самоосвіту та відвідування методичних заходів.

Вихователі не визначають серед ефективних засобів таких, як художнє конструювання. Нерозуміння педагогами специфіки та етапності у даному виді діяльності призводить до практичного виключення його художньо-творчої сутності, залишаючи репродуктивну основу в роботі. Унаслідок цього, не створюються умови до розвитку у дітей умінь без сторонньої допомоги, самостійно та творчо створювати поробку. У процесі самостійної роботи у дітей формуються такі якості, як старанність, посидючість, витривалість, що значною мірою підсилює самостійність конструювально-виконавської діяльності малят.

За результатами проведених із дітьми методик з'ясовано, що вони мають необхідні навички конструювання з різних матеріалів. Проте, діти практично не можуть самостійно орієнтуватися в розгорнутій послідовності виготовлення виробу, оскільки звикли діяти за вказівками педагога. Малюки визначили низькі показники творчо-самостійних проявів у роботі з конструювання через дотримання етапності занять.

За четвертим завданням ми розробили й експериментально апробували організаційно-педагогічні умови, орієнтовані на виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі занять художнім конструюванням. Такими умовами було визначено: 1) організацію творчорозвивального середовища, яке сприятиме проведенню роботи з художнього конструювання зі старшими дошкільниками; 2) забезпечення необхідного рівня компетентності вихователів у проведенні занять з художнього конструювання з урахуванням їх виховного потенціалу; 3) опору на використання у даному виді роботи завдань проблемного та творчого характеру.

Для реалізації означених умов, перевірку їх ефективності у закладі дошкільної освіти щодо роботи з художнього конструювання з дітьми 6-7 років та виховання у них у даному процесі самостійності, було проведено формувальний експеримент. Програма експерименту була розроблена з урахуванням відповідності критеріям вихованості самостійності у дітей; зазначених вище умов, а також на основі визначених принципів організації художньо-конструювальної роботи з дітьми. Вона проводилася у три етапи, які базувалися на проведенні з малюками ЕГ форм роботи, які б сприяли розширенню їхніх знань про діяльність з папером (як основного матеріалу, який було взято до роботи).

Завданнями першого, пошукового етапу, було закріплення набутих дітьми умінь у конструюванні на його перших двох етапах та розширювання можливостей щодо цього дітей до роботи на третьому етапі конструювання. На другому, мотиваційному етапі, ми продовжували формувати у малюків прийоми роботи з різними видами паперу та декорування поробок на завершальному етапі роботи над ними, а також збагачували їхній художньо-естетичний досвід, що стало б основою їх подальших творчих самостійних робіт. Третій етап зумовлював реалізацію набутих дітьми умінь самостійності у колажі; формування творчої ініціативи дітей, що сприяє виявленню їхньої самостійності.

За п'ятим завданням нами було експериментально доведено ефективність організаційно-педагогічних умов виховання самостійності у дітей 6-7 років у процесі занять художнім конструюванням, що здійснювалося у проведеному другому контрольному зрізі. За його результатами, стосовно дітей ЕГ зросли кількісні показники відносно високого та середнього рівня самостійності. Такі позитивні зміни відбулися у результаті дотримання методики та етапності у роботі з конструювання, підвищенням мотивації дітей до занять цікавим для них видом художньо-перетворювальної діяльності.

Значної ефектності роботі надала реалізація третьої організаційно-

педагогічної умови, яка стосувалася використання потенціалу середовища для занять художньо-продуктивною діяльністю. За мотиваційним критерієм, в ЕГ відсоткові зміни становлять +15%, тоді як в КГ таке збільшення кількісних показників є в межах 1%. Саме у цій групі заняття продовжували проводитися педагогом за незначної зацікавленості малят роботою, без забезпечення гарною та цікавою наочністю, постановкою мотивуючих завдань тощо.

У результаті проведеної формувальної роботи відбулися якісні та кількісні зміни в рівнях самостійності старших дошкільників засобами художнього конструювання: для експериментальної групи: високий рівень складає 35% (до експерименту – 24%), середній рівень – 58% (до експерименту – 56%), до низького рівня було віднесено 7% (до експерименту – 20%). У той же час, діти КГ практично не набули в конструюванні самостійності. Лише 30% дітей КГ визначили цю особистісну якість (на попередньому етапі – 28%), дітей середнього рівня самостійності по закінченню експерименту залишилося 55% (було 50%) й 15% дошкільників визначили низький рівень самостійності, яких раніше було 22%.

Так важливість проблеми підвищення рівня педагогічної компетентності у цьому питанні визнало 75% вихователів у порівнянні з 55% на констатувальному етапі. Необхідність удосконалення знань у галузі художнього конструювання визначено з анкет 80% педагогів ЗДО, яких на попередньому етапі було виявлено лише 65%.

Зіставлення отриманих результатів формувальної експериментальної роботи з показниками розроблених нами критеріїв оцінки ефективності процесу виховання самостійності у старших дошкільників засобами художнього конструювання підтвердили правомірність сформуваної гіпотези.

Проведене нами дослідження не вичерпує глибини обраної проблеми. Подальші дослідження будуть пов'язані із вихованням самостійності у старших дошкільників у різних видах художньо-продуктивної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акчурина-Муфтиева Н. М. Развитие детского творческого конструирования из бумаги: учебное пособие. Симферополь: Крымучпедгиз, 2003. 187 с.
2. Біла І. М. Задум як важливий етап творчого конструювання дошкільників. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Т. 10. – Ч. 4.– К., 2008. – С. 39-47.
3. Биля И. Детская творческая конструкторология. Психология творческого конструирования в детском возрасте. – LAP LAMBERT Academic Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.more-books.ru 410 с. – Назва з екрана.
4. Блонский П. П. Дошкольный возраст. Педология. Москва, 2000. С. 89-125.
5. Богуславская З.М. , Смирнова Е. О. Конструирование для детей старшего дошкольного возраста. Москва: Знание, 2006. 177 с.
6. Борисова О. Ф. Самостоятельность как база формирования социальных компетенций дошкольника. *Детский сад от А до Я*. 2008. №1. С. 124-132.
7. Быховец Г. В. Воспитание самостоятельности и активности у детей 5-7 лет в условиях учреждения школа-детский сад : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва, 1993. 20 с.
8. Венгер Л. А. Путь к развитию творчества. *Дошкольное воспитание*. 2008. №11. С. 32-38.
9. Власова Т.А. Формирование самостоятельности у детей дошкольного возраста в художественном ручном труде : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Екатеринбург, 2000. 23 с.
10. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти т. Москва, 1984. Т. 4: Детская психология. 432 с.
11. Галайда С. Конструювання з паперу. *Палітра педагога*. 2004. №1. С. 21-22.

12. Галямова Э. М. Развитие творческой активности младших школьников в процессе художественного конструирования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 : «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва, 2004. 21 с.
13. Гальперин П. Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка. Москва, 1985.
14. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Голота Н. М. ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 215 с.
15. Гурвиц В. Н. Развитие творчества у детей старшего дошкольного возраста в художественном конструировании. *Наука и школа. Педагогические исследования.* №4. 2013. С. 125-127.
16. Давидчук А. Н. Конструктивное творчество дошкольника: пособие для воспитателя. Москва: Просвещение, 1973. 79 с.
17. Давыдова Г. Детский дизайн. Поделки из бросового материала. Москва: «Изд-во Скрипторий», 2006. 80 с.
18. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2007. – 18 с.
19. Денисюк О. Роль сім'ї у розвитку самостійності дітей раннього віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».* 2008. Вип. 14. С. 63-66.
20. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. – Назва з екрана.
21. Жукова О. Г. Формирование творческой самостоятельности у детей

- старшего дошкольного и младшего школьного возраста в конструировании : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01: Санкт-Петербург, 1999. 21 с.
22. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. 2-е, доп., испр. и пер. Москва: «Логос», 2000. 384 с.
23. Зимонина О. В. Организационно-педагогические условия развития самостоятельности у детей подготовительной группы : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования»: Брянск, 1998. 21 с.
24. Зинченко В. П., Вергелис Н. Ю. Формирование зрительного образа. Москва: МГУ, 1969. 106 с.
25. Івершинь А. Г. Формування проектно-художніх уявлень у старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка»; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2000. 21 с.
26. Казакова Т. Г. Развивайте у дошкольников творчество. Москва: «Просвещение», 1985. 192 с.
27. Камерін М. Ділова побудова розвиваючого середовища. *Дитячий садок. Управління*. 2003. № 2. С. 5.
28. Кожина Л. Н. Оригами для малышей. Санкт-Петербург: БХВ-Петербург, 2014. 84 с.
29. Компалова Н. М. Гурткова робота з аплікації та оригамі Тернопіль: Мандрівець, 2006. 80 с.
30. Кон И. С. Психология ранней юности. Москва: Просвещение, 1989. 256 с.
31. Конакова Т. А., Нохрина О. А. Художественное конструирование как средство развития творческой самостоятельности у детей. *Педагогика и психология в науке и образовании: теоретико-методологические подходы и практические результаты исследований: сборник научных трудов по материалам I Международной научно-практической конференции 18 декабря 2017*. Москва: Научно-издательский центр

«Открытое знание», 2017. 77 с.

32. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія. Київ: Стилос, 2000. 336 с.
33. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві: навч. посібн. для вищ. навч. закладів. К. : Освіта, 1998. 255 с.
34. Конструирование и детский дизайн: перспективно-тематическое планирование специально организованной деятельности детей дошкольного возраста / С. Г. Толкачёва и др. Минск: Новое знание, 2010. 96 с.
35. Коппалова Н. М. Гурткова робота з аплікації та оригамі. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 80 с.
36. Коротеева Е. И. Развитие способностей детей к художественно-творческой деятельности. Москва: Изд. дом РАО, 2005. 204 с.
37. Крулехт М. В. Дошкольник и рукотворный мир. СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2005. 160 с.
38. Лиштван З. В. Конструирование: пособие для воспит. дет. сада. Москва «Просвещение», 1981. 159 с.
39. Лейманова Д. Р. Использование коллективной творческой деятельности на занятиях художественным конструированием у младших школьников. *Обучение и воспитание: методика и практика*. 2009. Вып. 11. С. 96-100.
40. Лернер И. Я. Проблемное обучение. Москва: Знание, 1974. 64 с.
41. Крутий К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія. У 2-х ч. Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя. ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 320 с.
42. Малова Т. В., Машковцева Л. М. *Комплексный подход в воспитании самостоятельности у детей дошкольного возраста*. Инновации и традиции в современном образовании, психологии и педагогике: сборник статей Международной научно-практической конференции (10

октябрю 2017 г, г. Оренбург). Уфа, 2017. 256 с.

43. Марапова Е. А. Дошкольное образование и дизайн: сотворчество в создании образовательной среды. *Дошкольная педагогика*. 2008. № 1. С. 48–54.
44. Маршицька В. В. Психолого-педагогічні передумови виховання самостійності дитини старшого дошкільного віку у дошкільному навчальному закладі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2015. Вип. 35. С. 240-246.
45. Матвієнко С. І. Виховання самостійності в старших дошкільників у процесі занять художнім конструюванням. *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. №2. 2019. С. 113-116.
46. Матвієнко С. І. Сучасні підходи до запровадження дошкільної дизайн-освіти. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти»* (м. Вінниця, 17-18 квітня 2019 року). Т. 2. С. 252-256.
47. Матвієнко С. І. Художня праця та основи дизайну : навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
48. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию : учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. 03.08 «Дошк. воспитание» / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова и др.; под ред. Т. С. Комаровой. 3-е изд., дораб. Москва: Просвещение, 1991. 256 с.
49. Неменский Б. М. Мудрость красоты. Москва: Просвещение, 1987. С. 109–124.
50. Носаченко Т. Б. Формування в молодших школярів конструктивних умінь у процесі навчання образотворчого мистецтва і художньої праці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання»; НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 22 с.

- 51.Образотворчі матеріали та обладнання для образотворчості: вимоги та поради. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 8–10.
- 52.Пантелеев Г. Н. Детский дизайн. Москва: КАРАПУЗ-ДИДАКТИКА, 2006. 192 с.
- 53.Парамонова Л. А. Теория и методика творческого конструирования в детском саду : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений. Москва: Академия, 2002. 192 с.
- 54.Попович О. М. Підготовка майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... канд.. пед.. наук: спец. 13.00. 04 «Теорія та методика професійної освіти». Тернопіль , 2017. 22 с.
- 55.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція) : у 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014.
Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. – 2014. – 452 с.
- 56.Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
- 57.Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424с.
- 58.Рібцун О. Г. Рібцун Ю. В. Конструювання з паперу : навчальне видання. Київ: Літера ЛТД, 2011. 32 с. (Серія «Талановиті пальчики»).
- 59.Рындак В. Г., Кулешова Е. И. Роль дошкольного периода в воспитании творческой самостоятельности младшего школьника. *Вестник ОГПУ. Серия: педагогика*. 2006. №4. С. 116-123.
- 60.Савенков А. Исследовательские методы обучения в дошкольном образовании. *Дошкольное воспитание*. 2005. № 12. С. 3–12.
- 61.Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2014. 243 с.

62. Савченко М. В. Підготовка педагогів до роботи з виховання самостійності в дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди: зб. наук. праць*. Серія: педагогіка. 2013 №28. С. 283-288.
63. Самборенко Л. Развитие самостоятельности дошкольника. *Дошкольное воспитание*. 2008. №1. С. 65-73.
64. Сафонова О. А. Педагогические условия формирования самостоятельного конструирования из бумаги у детей дошкольного возраста. автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Теория и история педагогики». Москва, 1991. 21 с.
65. Сивцева И. А. Художественное конструирование, как средство развития творческих способностей у младших школьников в контексте продуктивного обучения: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.01. Краснодар, 2008. 24 с.
66. Соловьева Ю. Н. Продуктивная деятельность как фактор социализации детей старшего дошкольного возраста 13.00.05 – теория, методика и организация социально-культурной деятельности (по всем уровням образования). Москва. 2012. 23 с.
67. Скляренко Н. В. Основи дизайн-проектування дитячого простору : навч. посіб. для студ. спеціальності «Дизайн». Київ: Видавець Олег Філюк, 2014. 248 с.
68. Словник психолого-педагогічних термінів і понять. Тернопіль: ТОКІППО, 2001. 179 с.
69. Сотська Г. І. Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи художнього конструювання: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2008. 250 с.
70. Стриженко Л. Художня студія: розвиток творчих здібностей.

Дошкільне виховання. 2007. № 5. С. 20–21.

71. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М. та ін.; Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному закладі. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с.
72. Тарловская Н. Ф., Топоркова Л. А. Обучение детей конструированию и ручному труду в малокомплектном детском саду : кн. для воспитателя дет. сада. М.: Просвещение, 1992. 159 с.
73. Тименко В. П., Єніна Л. Л., Савченко Л. М. Дошкільна дизайн-освіта: первинна діагностика обдарованості : метод. посіб. Київ: ТОВ «Інформаційні системи», 2011. 433 с.
74. Удіна О. М. Виховання самостійності дошкільників в образотворчій діяльності (на матеріалі аплікації): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. «Дошкільна педагогіка»; Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 25 с.
75. Федорова Н. А. Воображение в процессе овладения художественным конструированием : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : спец 19.00.07 «Педагогическая психология». Санкт-Петербург, 2000. 18 с.
76. Художественное творчество в детском саду: под ред. Н. А. Ветлугиной. М.: Просвещение, 1974. 175 с.
77. Цюпак І. М. Конструювання як складова дитячого дизайну. *Збірник наукових праць студентів Харківської академії дизайну.* 2010. № 2. С. 67–73.
78. Чанчикова А. А., Полетаева О. В. Педагогические условия формирования самостоятельности у детей дошкольного возраста. *Педагогический опыт: теория, методика, практика*, 2015. №1 (2) С. 253-255.
79. Чехонина, А. И. Самостоятельная поисковая деятельность детей в образовательном процессе детского сада. *Детский сад от А до Я.* 2008. №1 С. 101-107.
80. Швець О. М. Види художньої діяльності з паперу. Запоріжжя, 2003. 71 с.
81. Эльконин Д. Б. Детская психология. Москва: Академия, 2004. С. 384.

